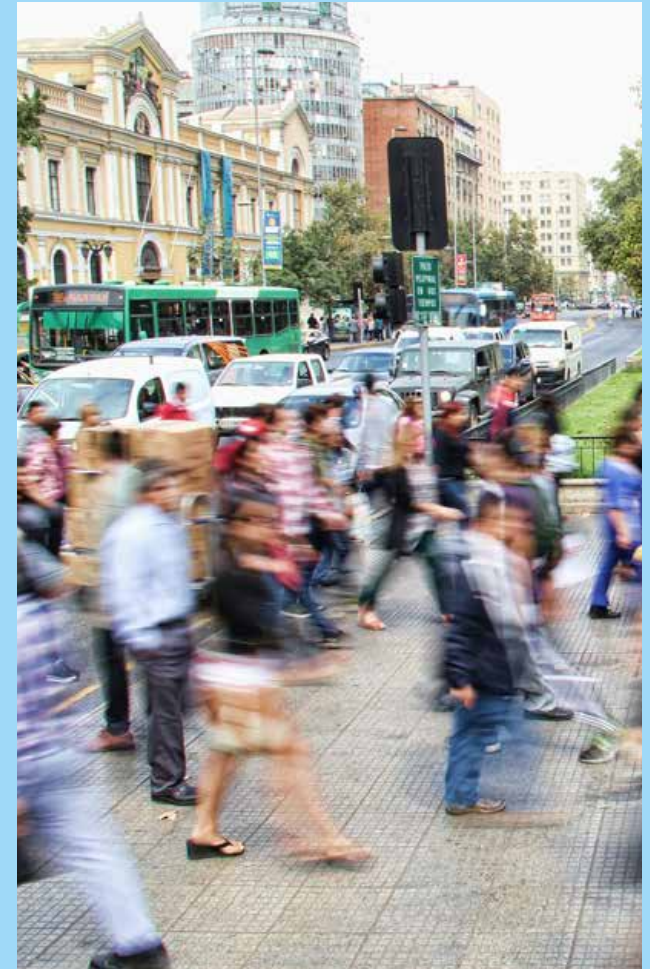

Käyttäytymistietoon pohjautuva politiikka: Johdatus käyttäytymistä koskevan tiedon hyödyntämiseen

Demos Helsinki, Helsingin yliopisto & Valtioneuvoston kanslia

Esipuhe

Ihmisten käyttäytymiseen vaikuttaminen on avainasemassa puhuttaessa työllisyydestä, ympäristönsuojelusta, sosiaalipalveluista, liikenteestä, toimivasta taloudesta, terveydestä ja hyvinvoinnista – lähes kaikesta. Yksilön ja yhteiskunnan kannalta suotuisaan käyttäytymiseen ohjataan eri tavoin: Käytetyimmät tavat ovat olleet tiedon lisääminen, taloudellisten kannustimien käyttö ja sääntely.

Näiden sinänsä toimivien keinojen käyttöön liittyy haasteita, ja ohjausta voitaisiin tehostaa entisestään. Käyttäytymiseen liittyvää tietoa on jo paljon, ja sitä osataan tuottaa yhä laadukkaammin. Tästä huolimatta yhteiskunnan ohjaus perustuu usein siinä määrin yksinkertaistettuun ihmiskuvaan, että taustalla olevien psykologisten ja muiden mekanismien ymmärtäminen jää puutteelliseksi. Hukkaamme siis olemassa olevaa tietoa ja kykyä.

Tiedon hyödyntäminen voisi tuoda myös säästöjä. Lisäksi parempi ymmärrys mekanismeista voi tehostaa nykyisiä toimia ja parantaa esimerkiksi kansalaisten kokemusta niiden legitimitetistä.

Ympäri Eurooppaa enenevässä määrin käyttäytymistietoa hyödynnetään politiikkatoimien suunnittelussa. Viime vuosina moniin maihin on perustettu valtionhallinnon yhteyteen yksiköitä, jotka tukevat käyttäytymistieteellisen tiedon tehokasta käyttöä

julkishallinnossa. Ne ratkovat yhteistyössä ministeriöiden ja virastojen kanssa yhteiskunnallisia haasteita. Ne ovat myös tuottaneet merkittäviä säästöjä julkistaloudelle. **Suomi on ottanut globaaleja edelläkävijäaskelia kokeilevan hallinnon kehittämisessä, mutta nyt julkishallintoa olisi hyvä mahdollisuus päivittää käyttäytymistietoa hyödyntäväksi.** Lupaava ensiaskel oli Valtioneuvoston kanslian vuonna 2020 alkanut hanke, jossa kokeiltiin käyttäytymistieteellisen tiedon soveltamista koronakriisin hoitoon. Sen jatkohankkeen tavoitteena on laajentaa käyttäytymistieteellisen tiedon käyttöä valtionhallinnossa eri politiikka-alueilla. Toiminta on kuitenkin toistaiseksi pienimuotoista verrattuna muiden maiden vastaaviin yksiköihin.

Ihmislähtöisyys helpottaa resurssien viisasta ja vastuullista käyttöä: **Voidaan satsata vaikuttaviin keinoihin, jotka suunnitellaan ihmisten käyttäytymisen ymmärtämisestä lähtien, ja tehdä päätöksiä tietoon, ei arvailuun perustuen.**

Toivomme tämän johdantokirjaseen osaltaan edistävän sitä, että Suomessa tehokkaammin hyödynnetään käyttäytymistieteellistä tutkimusta ja vaikutusten monipuolista arviointia muutosvoimaisten politiikkatoimien valmistelussa.

Nelli Hankonen, Helsingin yliopisto, koko työryhmän puolesta

Johdanto

Suomessa tutkimustiedon hyödyntämistä julkisessa päätöksenteossa eli päätöksenteon tietopohjaisuutta on parannettu määrätietoisesti 2000-luvulla. Meillä on vahvistettu eri hallinnonalojen tiedontuotantoa sektoritutkimuslaitosuidustuksella ja luotu uusia rakenteita erilaisen tiedon, tutkimustiedon ja selvitystiedon, kytkemiseksi julkisen hallinnon ja koko julkisen sektorin tietotarpeisiin. **Tietopohjaisella päätöksenteolla on vahva perusta.**

Kuitenkin Suomea ja koko maailmaa vuonna 2020 kohdannut koronakriisi näytti, **ettei hallinnolla ole tarpeeksi edistyneitä toimintatapoja huomioimaan kansalaisten käyttäytymistä erilaisissa toimenpiteissä ja ohjaamaan ihmisten käyttäytymistä.** Ennen rokotteiden tarjoaman suojan ja lääkeshoidon kehittymistä käytännössä ainoa tapa hillitä pandemian vaikutuksia on saada ihmiset toimimaan suositusten mukaisella tavalla käsihygieniasta, turvaväleistä ja maskeista huolehtien. Nämä kaikki ovat ihmisten käyttäytymisestä kiinni.

Käyttäytymistieteisiin kuuluvat laajasti ymmärrettynä monet tieteenalat, jotka käsittelevät ihmisten käyttäytymistä, kuten erityisesti psykologia ja sosiaalipsykologia, ja käyttäytymisen osalta myös monet muut tieteenalat tiiviisti sivuavat aihetta, kuten biologia, kriminologia, taloustiede ja sosiologia.

JESSIE KORANTENG / UNSPLASH

Käyttätymistieteellinen tutkimus etsii yleistettävää tietoa ihmisten käyttäytymisestä yhteiskunnassa, kuten tietoa kasvun, kehityksen, oppimisen ja käyttäytymisen mekanismeista. Käyttätymistieteellisen tiedon valossa voidaan kehittää toimintamalleja niin, että ne huomioivat ja hyödyntävät tutkimuksen havaitsemia käyttäytymisen mekanismeja.

Käyttätymisen merkitys on vuonna 2020 ollut niin keskeinen, että myös käyttätymistieteet ovat nousseet osaksi politiikkatoimien suunnittelua ja niiden viestintää. Esimerkkinä tästä toimii syksyllä 2020 nimetty koronakriisin käyttätymistieteellinen neuvonantoryhmä, jonka tehtävänä on tukea käyttätymistiedon hyödyntämistä kriisin hallinnassa.

Käyttätymisellä on samalla tavoin suuri merkitys monissa muissa laajoissa ja akuuteissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä aina ilmastonmuutoksesta työhyvinvointiin. Systemaattisesti hyödynnetty käyttätymistä koskeva tieto voisi olla osa ratkaisua myös niiden kohdalla. **Mitkä olisivat seuraavat akuutit haasteet, joiden ratkaisuisa käyttätymistieteellistä tietoa otetaan käyttöön?**

Vuonna 2020 opittiin yrityksen ja välillä erehdyksen kautta paljon siitä, kuinka hallinnon työssä voidaan huomioida kansalaisten käyttätymistä ja toimintaa. Tätä tietä kannattaa kulkea pidemmälle.

Tämän kirjasen tarkoitus on tutustuttaa lukija käyttätymisen yhteiskunnalliseen merkitykseen, tapoihin huomioida käyttätymistä omassa työssään ja tapoihin toteuttaa konkreettista vuoropuhelua tieteentekijöiden ja asiantuntijoiden kanssa.

Nyt on hyvä hetki ottaa käyttätymisnäkökulma entistä paremmin haltuun ja vakiinnuttaa se osaksi virkahenkilötyön työkalupakkia.

Tervetuloa tutkailemaan käyttätymistä yhteiskunnallisena ilmiönä!

Helsingissä 14.8.2021

**Satu Korhonen, Lari Hokkanen,
Vera Djakonoff & Sanna-Kaisa Saloranta**
Demos Helsinki

Hanke johdantokirjaseen takana: Käyttäytymistietoon perustuva politiikka

Tämä julkaisu on työstetty osana [Käyttäytymistietoon perustuva politiikka -hanketta](#) (2019–2021) Suomen Kulttuurirahaston Argumenta-rahoituksella. Johdantokirjaseen pohjautuu hankkeessa toteutettujen symposiumien esityksille ja keskustelulle. Lisäksi johdantokirjaseen kokoamisen tueksi on järjestetty kaksi työpajaa, hankkeen asiantuntijatyöryhmälle ja sidosryhmille.

Symposiumit:

[Intervention evaluation & field experiments](#) (14.–15.5.2019)

[Behavioural insights in developing public policy and interventions](#) (3.–4.10.2019)

[Reverse translation: Practice-based evidence](#) (21.2.2020)

[Creating real-world impact: Implementation and dissemination](#) (25.–26.3.2020)

[Complexity Science and Behaviour Change Interventions](#) (8.–9.10.2020)

Lisää tietoa symposiumeista ja niiden esitykset löytää kustakin linkistä tai kootusti osoitteesta <https://linktr.ee/besp>.

Työryhmän jäsenet:

Nelli Hankonen, Apulaisprofessori, sosiaalipsykologia,
Helsingin yliopisto

Elina Renko, **Minttu Palsola**, **Matti Heino**, sosiaalipsykologia,
Helsingin yliopisto

Markus Kanerva, Erityisasiantuntija, Valtioneuvoston kanslia

Sirpa Kekkonen, Ohjelmaneuvo, Valtioneuvoston kanslia

Aino Kääriäinen, Yliopistonlehtori, sosiaalityö, Helsingin yliopisto

Taru Lintunen, Professori, liikuntapsykologia,
Jyväskylän yliopisto

Kirsi-Marja Lonkila, erityisasiantuntija, Ympäristöministeriö

Satu Korhonen, Vanhempi konsultti, Demos Helsinki

Topi Miettinen, Professori, taloustiede,
Svenska Handelshögskolan

Harri Oinas-Kukkonen, Professori, tietojenkäsittelytiede,
Oulun yliopisto

Jukka Pirttilä, Professori, taloustiede, Helsingin yliopisto

Katariina Salmela-Aro, Professori, kasvatustiede,
Helsingin yliopisto

Maija Setälä, Professori, valtio-oppi, Turun yliopisto

Sisällys

1. Tästä on kyse: Käyttäjätymisen ymmärtäminen vahvistaa politiikkatoimia

Tässä osiossa tarkastellaan seuraavanlaisia kysymyksiä: Miksi politiikkatoimien tulisi tukeutua käyttäjätymistieteelliseen tietoon? Kuinka käyttäjätymistieteellistä tietoa voidaan hyödyntää eri tasoisesti? Osiossa tarjotaan lisäksi inspiraatiota tietoon tarttumiseen: esitellään käyttäjätymisen muutospyörä politiikkatoimien suunnittelun jäsentämiseksi sekä annetaan esimerkkejä käyttäjätymistiedon hyödyntämisestä ja mahdollisista soveltamiskohteista.

[s. 7](#)

2. Prosessi tutuksi: Käyttäjätymisen huomioiminen politiikkatoimien suunnittelussa

Tässä osiossa opastetaan ja konkretisoidaan käyttäjätymistiedon huomioimista päätöksenteossa. Millaisia vaiheita käyttäjätymisen huomioiminen usein vaatii? Miten asiassa pääsee alkuun? Osiossa edetään vaihe vaiheelta alun analyttisestä pohdinnasta kohti käyttäjätymistiedon kytkentää politiikkatoimiin.

[s. 20](#)

3. Näin se onnistuu: Toimintamalleja käyttäjätymistieteen ja politiikan vuoropuheluun

Tässä osiossa esittelemme erilaisia toimintamalleja, jotka pyrkivät käyttäjätymistiedon parempaan hyödyntämiseen Suomessa ja kansainvälisesti. Millaisia enemmän tai vähemmän institutionalisoituneita toimintamalleja on jo olemassa käyttäjätymistiedon hyödyntämiseksi?

[s. 36](#)

Tässä osiossa tarkastellaan seuraavanlaisia kysymyksiä:

Miksi politiikkatoimien tulisi tukeutua käyttäytymistieteelliseen tietoon?

Kuinka käyttäytymistieteellistä tietoa voidaan hyödyntää eri tasoisesti?

Osiossa tarjotaan lisäksi inspiraatiota käyttäytymistietoon tarttumiseen: esitellään käyttäytymisen muutospyörä toimintapolitiikkojen suunnittelun jäsentämiseksi sekä annetaan esimerkkejä käyttäytymistiedon hyödyntämisestä ja mahdollisista soveltamiskohteista.

1. Tästä on kyse: Käyttäytymisen ymmärtäminen vahvistaa politiikkatoimia

Käyttäytymistieto tukee politiikka-toimien kehittämistä

Politiikkatoimia voidaan parhaimmillaan muotoilla vaikuttavimmiksi, kun valmisteluvaiheessa tarkastellaan niiden piirissä olevien ihmisten käyttäytymistä.

Politiikkatoimet otetaan silloin paremmin vastaan ja ne ovat ymmärrettävämpiä. Käyttäytymistä voi huomioida niin toimien muotoiluissa, toimeenpanossa kuin senkin arvioimisessa, millaisia vaikutuksia toimilla voidaan saada aikaan.

Usein ihmisten oletetaan käyttäytyvän ”rationaalisesti” eli ottavan huomioon kaiken olennaisen tiedon, omaavan selkeät preferenssit ja valitsevan sen vaihtoehdon, joka parhaiten toteuttaa päämäärät. Yleistä on myös olettaa, että kun ihminen saa tietoa käyttäytymisen seurauksista, käyttäytyminen muuttuu. Tällainen rationaalinen ihmiskuva kuitenkin ohittaa

kontekstin ja ympäristön vaikutukset päätöksiin sekä ihmisten subjektiiviset käsitykset ja niiden merkityksen palvelujen, tuen tai sääntelyn toimivuudessa. Käyttäytymistieteellinen tieto puolestaan koskee juuri käyttäytymisen mekanismeja ja auttaa ymmärtämään, kuinka konteksti ja subjektiiviset käsitykset voidaan huomioida osana politiikkatoimia.

Kansalaisten käyttäytymisen muuttaminen ei ole helppoa. **Käyttäytymisnäkökulman hyödyntäminen on oppimisprosessi**, joka toistettuna paljastaa lisää siitä, millaisissa kysymyksissä käyttäytyminen on ja ei ole merkittävä tekijä, kuinka käyttäytymisnäkökulmaa saadaan kytkettyä eri vaiheisiin politiikkaprosessia, ja millaisin keinoin myös tutkimusyhteisöä voidaan saada vuorovaikutukseen politiikkatoimien valmistelun tueksi.

Mitä kansalainen tekisi?

M onesti kansalaisten käyttäytymisen muuttaminen on keskeistä politiikkatavoitteiden saavuttamiseksi. Kun suojataan kansalaisia koronavirukselta, on pohdittava muun muassa sitä, kuinka kansalaiset saadaan käyttämään maskia ja pitämään sosiaalista etäisyyttä. Kun mietitään pikavippejä koskevaa lainsäädäntöä, ratkotaan parhaimmillaan myös pikavipeistä seuraavia sosiaalisia ongelmia. Ja entä taloudellisen tuen tarpeessa olevat, jotka eivät hae toimeentulotukea – kuinka vähennetään toimeentulotuen alikäyttöä?

Politiikkatoimia suunnitella on aina mukana tiedostettuja tai tiedostamattomia oletuksia käyttäytymisestä ja muutoksen mekanismeista. Tiedostamattomia ne ovat silloin, kun toimenpiteen kohteena olevien ryhmien käyttäytymistä ei ole erikseen pohdittu osana toimenpiteiden suunnittelua.

Esimerkiksi virkahenkilön oma kokemus voi toimia perusteenä tehdä tiettyjä valintoja ja valita tietynlaisia toimenpiteitä. Kokemukseen perustuvat oletukset siitä, kuinka vaikkapa palvelun käyttäjät toimivat, ovat parhaimmillaan toimivia.

Huonoimmillaan oletukset ovat kuitenkin ristiriidassa ihmisten todellisen käyttäytymisen kanssa ja johtavat siihen, että toimet eivät saavuta niille asetettuja tavoitteita. Oletukset ihmisten käyttäytymisestä liikenteessä, vanhempina, taloudellisen tuen vastaanottajina, kuluttajina tai demokraattisina osallistujina ovat merkittävässä asemassa julkisen sektorin toiminnassa.

Tutkimustieto kertoo käyttäytymistä ohjaavista periaatteista

Politiikkatoimien suunnittelussa oletuksia käyttäytymisestä kannattaa mahdollisuuksien mukaan vahvistaa käyttäytymistieteellisellä tiedolla, joka auttaa huomioimaan ihmisten käyttäytymisen dynamiikkaa.

Ihmisten todellinen, toteutunut käyttäytyminen on monella tapaa sidonnaista sekä tilanteeseen että esimerkiksi aikaisempiin kokemuksiin, mielikuviin ja viiteryhmiin mielipiteisiin. Oheinen lista ajattelun vinoumista on yksi esimerkki siitä, kuinka ihmiset näkevät asiat sosiaalisesti mutta myös omien lähtökohtiensa kautta. Käyttäytymistieteet tutkivat näitä mekanismeja, voidaan auttaa huomioimaan ja välttämään niiden vaikutuksia politiikka-toimissa.

Käyttäytymistieteellisen tiedon avulla käyttäytymistä ei voi koskaan ennustaa, mutta sitä voi havainnoida ja mallintaa, ja siitä voi tehdä paremmin perusteltuja oletuksia. "Inhimillinen

tekijä" tekee käyttäytymisestä ja siihen vaikuttamisesta monisyisen, haastavan, mutta samalla toimenpiteiden vaikuttavuuden kannalta usein keskeisen kokonaisuuden.

Ajattelun vinoumia

Kaikilla ihmisillä on taipumusta painottaa havaintojaan ja tulkintojaan. Erilaiset ajattelun vinoumat voivat vaikuttaa päätöksentekoon ja johtaa virhearviointeihin. Oheisa esimerkkejä:

- **Konsensusvaikutus:** yksilö mukauttaa ajattelunsa enemmistön mielipiteen mukaiseksi
- **Vahvistusharha:** yksilö puoltaa omia ennakkokäsityksiään tukevaa tietoa
- **Yksimielisyysarha:** yksilö olettaa kaikkien muidenkin ajattelevan samalla tavalla
- **Ankkurointi:** yksilö painottaa ensimmäistä tarjottua vaihtoehtoa ja vertaa seuraavia vaihtoehtoja tähän
- **Haloefekti:** yksilön huomion herättänyt myönteinen ominaisuus toisessa ihmisessä saa hänet liittämään tähän muitakin positiivisia piirteitä

Käyttäytymiseen vaikuttaminen

Käyttäytyminen on monisyinen kokonaisuus, mutta siihen vaikuttamisen tueksi on olemassa tietoon pohjautuvia työkaluja.

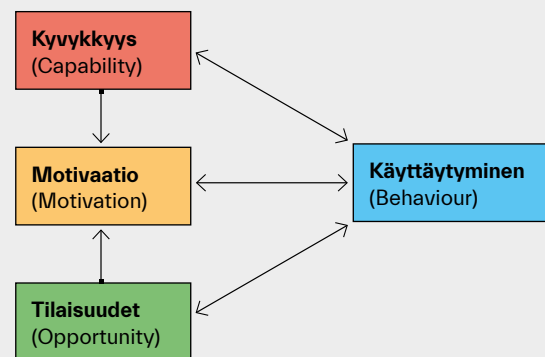
Kuvassa esitelty COM-B-malli on hyvä lähtökohta käyttäytymiseen vaikuttavien tekijöiden kuvaamiseen. Malli esittää, että **tavoitellun käyttäytymisen toteutumiseksi yksilöllä pitää olla riittävä kyvykkyys, ympäristön mahdollistama tilaisuus sekä motivaatio käyttäytyä toivotulla tavalla.** Jo näiden käyttäytymisen osatekijöiden pohdinta voi auttaa tunnistamaan kuinka haluttua käyttäytymistä voidaan tukea ja mahdollistaa.

Esimerkiksi terveysinterventioiden kohteeksi suositellaan valittavaksi sellaisia osatekijöitä, joilla on vahva yhteys kohteena olevaan käyttäytymiseen, joiden taso on alhainen tietyssä kohderyhmässä ja joita voidaan muokata. Esimerkiksi jos kohderyhmällä on jo korkea motivaatio toimia toivotulla tavalla mutta ei fyysisiä resursseja, kannattaisi satsata resurssien antamiseen pikemmin kuin motivointiin (Linnansaari & Hankonen, 2019).

COM-B auttaa analysoimaan kykyjä, mahdollisuuksia ja motivaatioita käyttäytymisen takana

Onko kohderyhmän jäsenillä riittävä kyvykkyys (esim. taidot ja tiedot) käyttäytymisen toteuttamiseksi? Tarjoaako ympäristö tilaisuuksia toimia halutulla tavalla (esim. suotuisat sosiaaliset normit, rakennettu ympäristö ja välineet)? Onko kohderyhmä motivoitunut käyttäytymiseen? Tällainen analyysi auttaa pohtimaan tarvittuja toimia käyttäytymisen tukemiseksi. [Ks. myös s. 13.](#)

COM-B-malli

Lähde: Michie ym., 2011

Työkaluesimerkki: Käyttäjätymisen muutospöörä

Politiikkatoimien suunnitteluun on myös olemassa oivallinen työkalu, joka auttaa kytkemään edellä käsitellyjä ihmisten käyttäjätymiseen liittyviä kysymyksiä erilaisiin vaikuttamistoimiin ja edelleen politiikkatoimiin. **Käyttäjätymisen muutospöörässä** sisimpänä on edellä kuvattu COM-B-malli, joka auttaa pohtimaan kansalaisen käyttäjätymisen takana olevia syitä tai halutun käyttäjätymisen tiellä olevia esteitä. Kun on tunnistettu, mihin käyttäjätymisen osatekijään pyritään vaikuttamaan, voidaan valita keskimäiseltä kehältä näihin soveltuvia vaikuttamistoimenpiteitä. Näiden toimenpiteiden käyttöönottoa voidaan tukea politiikkatoimilla, jotka ovat kuvattu pöörän uloimmalla tasolla. Malli on rakennettu analysoimalla laajaa joukkoa olemassa olevia viitekehyksiä käyttäjätymisinterventioiden rakentamiseen.

Käyttäjätymisen muutospöörän eri ulottuvuudet:

1. **Sisin kehä: Käyttäjätymisen alkulähteet**

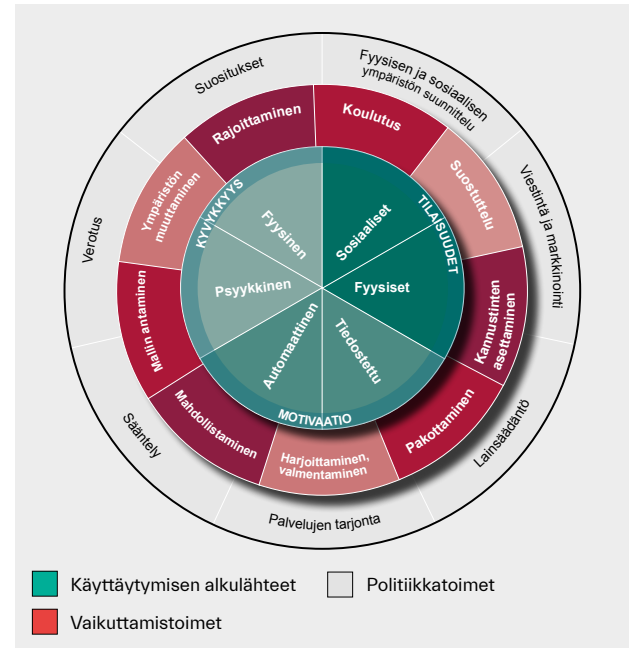
Minkälaisia vaikutuksia interventiolla tavoitellaan vastaanotavan tahon puolella?

2. **Keskimmäinen kehä: Vaikuttamistoimet**

Minkälaisin toimin käyttäjätymiseen aiotaan vaikuttaa?

3. **Uloin kehä: Poliittikkatoimikategoriat**

Minkälaiset poliittikkatoimet ovat tukemassa valikoituja toimenpiteitä, joilla käyttäjätymiseen vaikutetaan?

Kuva 1. Käyttäjätymisen muutospöörä (Michie ym., 2011), mukailtu UKK-instituutti (2020).

Käyttätymiseen vaikuttavien tekijöiden ymmärtäminen: Työkaluna TDF-viitekehys

Mistä on tietyn kohderyhmän toiminta kiinni, miten vaikuttaa siihen parhaiten? Kattavan listan mahdollisista vaikuttavista tekijöistä tarjoaa TDF-viitekehys (Theoretical Domains Framework). Toimenpiteitä harkitessasi voit käyttää ohjaavia kysymyksiä lisätäksesi ymmärrystä siitä, mitkä asiat käyttäytymisen muutoksessa ovat kulloisenkin kohderyhmän kohdalla olennaisimpia. (Ks. myös [sivun 26 WHO-esimerkki](#))

	COM-B	TDF:n osa-alueet	Määritelmä	Esimerkkejä ohjaavista kysymyksistä
Kyvyt	Fyysiset kyvyt	Fyysiset taidot	Harjoittelun kautta saavutetut taidot tai asiantuntijuus	Tietääkö kohderyhmä, miten jokin asia tehdään?
	Psyykkiset kyvyt	Tieto	Jonkin asian olemassaolon tiedostaminen	Ovatko he kuulleet ja tietävätkö he jonkin asian vaikutuksista?
		Muisti-, päätöksenteko- ja haivaitsemisprosessit	Kyky keskittyä olennaiseen (ts. valikoiva tarkkaavaisuus) ja kyky palauttaa mieleen oppimaansa	Onko tietty toiminto jotain, mitä he yleensäkin tekevät?
		Käyttätymisen sääteley	Jonkin käyttätymisen tavoitteellinen ja suunniteltu hallitseminen tai muuttaminen	Onko heillä keinoa arvioida, ovatko he toteuttaneet tietyn toiminnon?
Motivaatio	Tietoinen, reflektiivinen motivaatio	Sosiaalinen ja ammatillinen rooli, identiteetti	Jonkin käyttätymisen tavoitteellinen ja suunniteltu hallitseminen tai muuttaminen	Onko tietty käyttätymisen ristiriidassa heidän ammatillisten rooliensa kanssa?
		Omia kykyjä koskevat käsitykset	Käsitykset omista kyvyistä	Miten vaikeana tai helppona he kokevat jonkin toiminnan?
		Optimismi	Luottamus siihen, että asiat järjestyvät ja tavoitteet saavutetaan	Uskovatko he, että jokin ongelma ratkeaa?
		Käyttätymisen seurauksia koskevat käsitykset (tulosodotukset)	Odotukset käyttätymisen mahdollisista seurauksista	Millaisia seurauksia he uskovat jollain käyttätymisellä tai käyttätymisen muutoksella olevan?
		Aikomukset	Tietoinen päätös käyttätymä jollain tavalla	Ovatko he päättäneet toimia tietyllä tavalla?
		Tavoitteet	Mielikuva niistä seurauksista, jotka ihminen haluaa toiminnalla saavuttaa	Miten paljon he haluavat käyttätymä jollain tavoin?
	Automaattinen motivaatio	Vahvistaminen	Käyttätymisen toteutumisen todennäköisyyden vahvistaminen erilaisin ärsykkein	Millaiset tekijät kannustavat heitä jonkin käyttätymisen toteuttamiseen?
		Tunteet	Aiempiin kokemuksiin, käyttätymiseen ja psykologisiin tekijöihin kytkeytyvät reagoitavat, joiden avulla yksilö pyrkii käsittelemään hänelle merkityksellisiä asioita tai tapahtumia	Herättääkö jonkin käyttätymisen toteuttaminen heissä erityisiä tunteita?
Tilaisuudet	Fyysinen ympäristö	Ympäristön olosuhteet ja resurssit	Ihmissen tilanteeseen tai ympäristöön liittyvät olosuhteet, jotka joko tukevat tai ehkäisevät jonkin käyttätymisen omaksumista tai toteuttamista	Tukevatko vai ehkäisevätkö heidän käytössään olevat resurssinsa käyttätymistä?
	Sosiaalinen ympäristö	Sosiaaliset vaikutteet	Ihmisten väliset prosessit, jotka aikaansaavat muutoksia yksilön ajatuksissa, tuntemuksissa ja käytöksessä	Missä määrin heidän sosiaalisesta ympäristöstään saamat vaikutteet tukevat tai ehkäisevät jotain käyttätymistä?

Työkaluesimerkki: Persuasive Systems Design

Persuasive Systems Design (PSD) on Suomessa kehitetty systeeminen prosessi digitaalisten interventioiden suunnitteluun ja kehittämiseen siten, että ne todella toimivat asenteiden ja käyttäytymisen muuttamiseksi. PSD on käyttäytymisteoreettiselta taustaltaan hyvin samanlainen kuin muut käyttäytymisen muutokseen pyrkivät mallit, mutta yhdistää mukaan tietojärjestelmä- ja ohjelmistosuunnittelun. PSD-mallin mukainen suunnittelu etenee seuraavasti:

1. Ensin on ymmärrettävä **peruseriaatteet** suostuttelemisen ja vakuuttelun takana. Niihin kuuluvat esimerkiksi, että yhtäältä suostuttelevien systeemien pitäisi olla huomaamattomia mutta samaan aikaan systeemin suunnitelleen tahon aikomukset pitäisi myös esittää avoimesti, ja toisaalta, että suostuttelu on asteittaista ja se voi tapahtua joko suoralla tai epäsuoralla tavalla.

2. Toisena vaiheena suostuttelun nimenomainen konteksti juuri kyseessä olevassa sovelluksessa täytyy ymmärtää. Tämä on välttämätöntä sellaisten mahdollisuuksien löytämiseksi, joilla voi vaikuttaa mahdollisimman tehokkaasti kuhunkin yksilöön juuri hänelle annettavan sisällön ja viestien välityksellä.
 - Suostuttelun tarkoituksen ja aikomuksen ymmärtäminen: mihin ja miksi viestien välityksellä pyritään.
 - Ne, joita suostutellaan, pitää tuntea mahdollisimman hyvin (esim. asenteet ja teknologian käyttö).
 - Itse strategia käyttäytymisen muutokseen: mikä on viesti ja mitä kautta viesti viedään perille.
3. Kaiken konkretisoi sovellukseen toteutettavat **ohjelmisto-ominaisuudet** ja niiden implementaatio: kuinka edellisessä kohdassa suunniteltu prosessi käytännössä toteutetaan digitaalisesti. Näiden ominaisuuksien määrittämiseksi on olemassa kirjasto, josta ominaisuudet voi systemaattisesti valita.

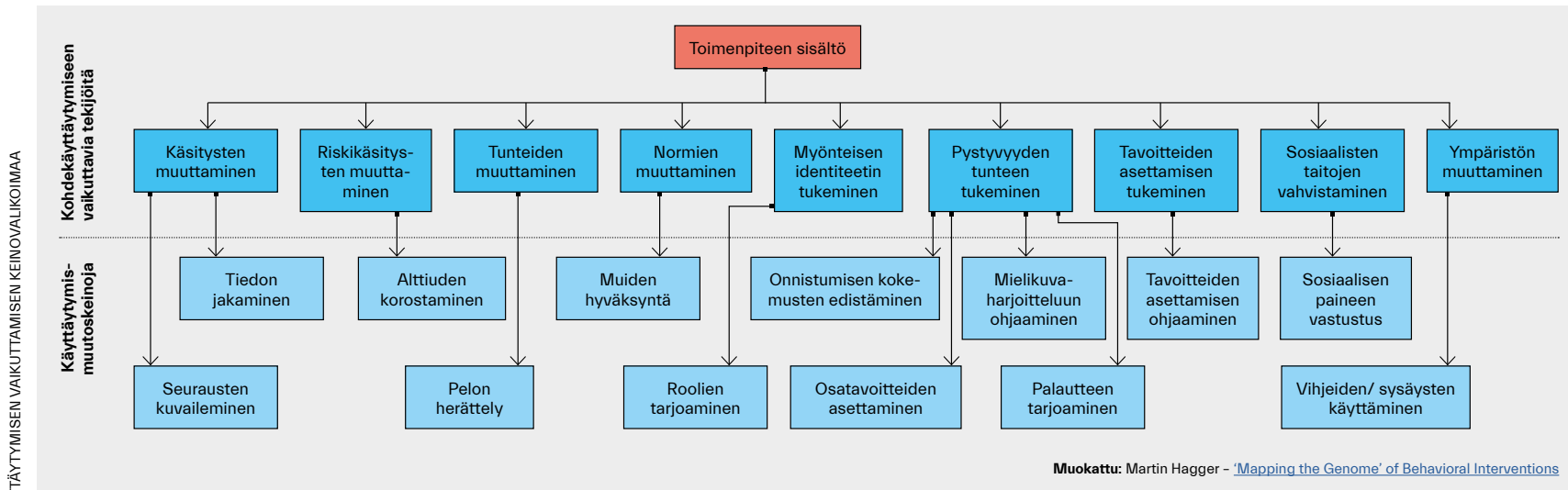
Tätä lähestymistapaa on käytetty mm. Onnikka-elintapamuutosohjelman suunnittelussa, ks. lisätietoa:
<http://prevmetsyn oulu.fi/>
<https://smartcityoulu.com/ratkaisut/onnikka-pysyvaa-painonpudotusta/>

Lähde: Oinas-Kukkonen, Harri and Harjumaa, Marja (2009) "Persuasive Systems Design: Key Issues, Process Model, and System Features," Communications of the Association for Information Systems: Vol. 24 , Article 28.

Käyttäytymisen vaikuttamisen keinovalikoimaa

Toimenpiteet sisältävät joukon erilaisia keinoja, joiden avulla muutosta pyritään saamaan aikaan – eli siis työkaluja käyttäytymismuutustyökalupakissa. Erilaisia käyttäytymismuutoskeinoja on paljon.

Valinta riippuu paitsi kohdekäyttäytymisestä, myös kohderyhmästä, käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä, resursseista ja niin edelleen. Alla olevan yksinkertaistetun kuvan ylärivillä on erilaisia kohdekäyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä, joiden muuttamiseen toimenpide erilaisine sisältöineen tähtää. Alimmilla riveillä on esitelty erilaisia keinoja, joilla haluttu muutos voidaan saada aikaan. Jos halutaan muuttaa vaikkapa kohderyhmän uskomuksia, voidaan keinoja kohdistaa esimerkiksi tiedon jakamiseen ja erilaisten seurausten kuvailuun. Mutta kuten kuvasta käy ilmi, ei pelkkä tiedon jakaminen yksinään ole kovinkaan tehokas keino vaikuttaa käyttäytymiseen.

KÄYTTÄYTYMISEN VAIKUTTAMISEN KEINOVALIKOIMAA

Kohdekäyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä

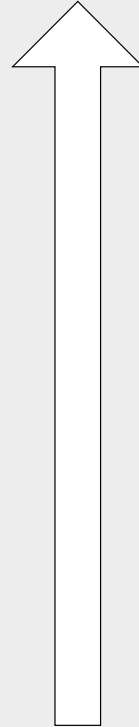
Käyttäytymismuutoskeinoja

Muokattu: Martin Hagger - 'Mapping the Genome' of Behavioral Interventions

Käyttäytymis- tiedon hyödyntämi- sen eri asteet

Käyttäytymistieteen hyödyntäminen toimenpiteiden suunnittelussa johtaa parhaimmillaan toimenpiteiden tehokkaampaan kohdentamiseen ja auttaa löytämään toimenpiteen kohderyhmälle soveltuvan toteutustavan.

Käyttäytymistieteitä voidaan hyödyntää eriasteisesti, kuten esitetty kuvassa. Toimenpiteiden suunnitteluvaiheessa voidaan hyödyntää käyttäytymistieteellistä tietoa. Suunniteltuja toimia voidaan myös testata ja arvioida niiden vaikutuksia käyttäytymisen. Lisäksi käyttäytymistieteellinen näkökulma voidaan huomioida toimenpiteiden jälkiarvioinnissa, jolloin toimenpiteitä voidaan kehittää tämän tiedon valossa.

**Käyttäytymistiedon
hyödyntämisen aste**

1. Käyttäytymistieteellisesti testatut toimet

Nämä ovat toimia, joiden osalta toimenpiteiden vaikutuksia käyttäytymiseen on arvioitu esimerkiksi kokeellisella asetelmalla. Esimerkiksi strategiat rahapelaajien liiallisen itseluottamuksen ja siitä aiheutuvan vastuuttoman verkkouhkapelaamisen torjumiseksi.

2. Käyttäytymistieteen informoimat toimet

Nämä ovat toimia, joiden suunnittelussa on hyödynnetty aiempaa käyttäytymistieteellistä tietoa, mutta ei tehty omaa tutkimusta. Esimerkiksi EU:n päätös kieltää ennalta rastitettuja ruudut yritysten verkko-ostossivuilla kuluttajien aseman vahvistamiseksi.

3. Käyttäytymistieteen mukaiset toimet

Nämä ovat toimia, joiden voidaan jälkikäteen todeta olevan linjassa käyttäytymistieteellisen tiedon kanssa. Toimia ei kuitenkaan ole alun perin välttämättä suunniteltu käyttäytymistieteitä hyödyntäen. Esimerkiksi ajokorttien rangaistus-pistejärjestelmät.

Lähde: Sousa ym., (2016) Behavioural insights applied to policy: European Report.

Esimerkkejä käyttäytymistiedon hyödyntämisestä

ESIMERKKI 1: Maataloustuottajien kannustimet

Sosiaaliset normit – eli yhtäältä miten koemme, että meidän tulisi käyttäytyä, ja toisaalta miten näemme, että muut käyttäytyvät – ovat tehokas käyttäytymisen motivaattori. Huomiota voi hyödyntää myös muihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin sekä viestinnässä että kannustimia suunnitellessa. On esimerkiksi huomattu, että maataloustuottajille

1. ehdollisen kollektiivisen bonuksen tarjoaminen (*”saat bonukset, jos muutkin toimivat tarpeeksi hyvin”*)
2. tiedon tarjoaminen muiden halukkuudesta tehdä ympäristön kannalta hyviä vaihtoehtoja

lisäävät heidän halukkuuttaan osallistua ympäristöystävällisempään maataloustuotantoon.

Kuhfuss, L., Preget, R., Thoyer, S., Hanley, N. (2016) Nudges, Social Norms and Permanence in Agri-Environmental Schemes. *Land Economics*, (92)4, 641–655.

ESIMERKKI 2: Vaikuttajien hyödyntäminen verkostojen motivoinnissa

Sen lisäksi, että tieto kehystetään käyttäytymistiedon pohjalta, kannattaa miettiä, *kuinka ja mitä kautta* tietoa välitetään. Sillä, mistä tieto tulee, on väliä. Syynä on ennen kaikkea ihmisten sosiaalisuus: kaikkia tiedon lähteitä ei pidetä yhtä luotettavina. Koronapandemian alkuvaiheessa vuonna 2020 Suomessa hyödynnettiin viisaasti sosiaalisen median vaikuttajia, koska arvossa pidettyjä yhteisöjen jäseniä uskotaan erityisen vahvasti.

Sama logiikka pätee muuallakin. Intiassa toteutettiin vuonna 2016 demonetisaatio, eli 500 ja 1 000 rupian setelit vedettiin pois käytöstä. Prosessi sai kaoottisiakin piirteitä, eikä tiedon välitys ollut itsestäänselvyys. Osana prosessia hyödynnettiin käyttäytymistietoa ja toteutettiin kokeilu: kannattaako tietoa levittää kyliin laajasti massatiedotusvälineiden kautta vai rajatusti “kylän vanhimpien” kautta. Vastoin yleistä oletusta – mitä useampi tavoitetaan varmasti, sitä parempi – viestien todettiin levinneen tehokkaimmin yhteisöjen tunnettujen henkilöiden kautta.

Banerjee, A., Breza, E., Chandrasekhar, A., Golub, B., (2018) When Less is More: Experimental Evidence on Information Delivery During India's Demonetization. w24679. National Bureau of Economic Research. [doi: 10.3386/w24679](https://doi.org/10.3386/w24679).

ESIMERKKI 3: Tanskan kuluttajapolitiikka

Tanskassa käyttäytymistieteellistä tietoa hyödynnetään laajasti kuluttajapolitiikassa. Hallituksen uuden kuluttajastrategian myötä kaikkea kuluttajalainsäädäntöä tarkastellaan käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta.

Esimerkkinä tästä ovat lainahakemusten standardisoidut nettisivut. Tanskan kuluttajavirasto suosittelee käyttäytymistieteellisen tutkimuksen perusteella standardoitujen asuntolainatarjous-nettisivujen käyttöönottoa. Nettisivujen tarkoitus on vähentää kuluttajien tiedollista ylikuormitusta, joka vaikeuttaa ja voi passivoida päätöksentekoa.

Nettisivut muotoiltiin informatiivisella tavalla, joka ei kuormita kuluttajaa. Nettisivujen etusivua yksinkertaistettiin, monimutkaista tietoa pilkottiin osiin sekä keskeistä sisältöä korostettiin. Mielenkiintoista oli, että tutkimukseen osallistuneet kuluttajat eivät itse kokeneet uudelleen muotoillun etusivun parantavan heidän ymmärrystään monimutkaisesta tiedosta. Tarkastelemalla objektiivisia tekijöitä kuten ilmeitä, katseen kohdistamista ja ajankäyttöä voitiin kuitenkin havaita, että tiedon muotoilu oli parantanut osallistujien kykyä vertailla lainoja ja siten myös parantanut päätöksentekoa.

Competitive Markets and Consumer Welfare: Behavioural consumer regulation (2018). Danish Competition and Consumer Authority.

Competitive Markets and Consumer Welfare: Consumer benefit from a standardised from page to loan offers (2018). Danish Competition and Consumer Authority.

ESIMERKKI 4: Inspiraatiopäivä muistutuksineen työnhakijoille Hollannissa

Hollannin hallinnossa toimiva [BIN NL](#) on käyttäytymistiedon hyödyntämiseen keskittynyt yhteistyöverkosto, joka toimii maan kaikkien ministeriöiden välillä. Jokaisessa ministeriössä on verkoston pysyvä yhteyshenkilö. BIN NL:n rooli on tukea ja ohjata käyttäytymistieteellisen tiedon soveltamista politiikkaan, täytäntöönpanoon, valvontaan ja viestintään.

Esimerkkinä käyttäytymistiedon soveltamisesta on "Enthusiasm for inspiration days". Tässä toimintamallissa työnhakijat kutsutaan säännöllisesti Työntekijävakuumvirasto UWV:n järjestämille inspiraatiopäiville, joilla työnhakijat voivat verkostoitua työnantajien kanssa. Huolimatta siitä, että työnhakijat haluavat olla yhteydessä työnantajiin, innostus päiviä kohtaan on melko vähäistä.

Kutsukäytäntö uudistettiin täysin tekemällä kutsusta huomiota herättävä, viestinnällisesti houkutteleva ja henkilökohtainen. Lisäksi tapahtumasta muistutettiin tekstiviestillä. Tämä johti ilmoittautumisten ja osallistujien määrän kaksinkertaistumiseen.

Uusia näkökulmia yhteiskunnallisiin haasteisiin

Käyttäytymistieteellisellä tiedolla on käyttökohteita monilla yhteiskunnan sektoreilla. Otimme työpajoita ja keskusteluista talteen yhteiskunnallisia kysymyksiä, joissa käyttäytymistiedon hyödyntämisellä nähdään mahdollisuuksia Suomessa. Esiin tullesiin yhteiskunnallisiin ongelmiin liittyy monien eri tahojen monia eri käyttäytymisiä, joiden tarkemmalla pohdinnalla voidaan löytää aivan uusia polkuja ongelmien ratkaisuihin.

Nämä kysymykset voivat toimia inspiraationa ja auttaa tunnistamaan, kuinka erilaisissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta voisi olla tulevaisuudessa hyötyä. Se voi auttaa myös hahmottamaan omaan työhön liittyviä kokonaisuuksia, joissa käyttäytymisen ymmärtämisestä olisi hyötyä tulevaisuudessa hyötyä.

- **Kannustimista viestiminen:** Yhteiskuntapolitiikassa käyttäytymisestä puhuttaessa korostetaan usein taloudellisten kannustimien merkitystä – osittain siksi, että taloustieteellä on paljon (ansaittua) vaikutusvaltaa. Kannustimet vaikuttavat valintoihin, mutta myös se, miten niistä viestitään. Julkistalouden kannustimien – verojen ja tukien – muuttamisen yhteydessä olisi tärkeä miettiä, kuinka muutoksesta informoidaan kansalaisia/yrityksiä/tms. kohdejoukkoa.
- **Köyhyyspolitiikka:** Köyhyyden aiheuttamalla niukkuudella on vaikutus päätöksentekokykyyn. Niukkuuden alla on vaikeampi tehdä kauaskantoisia päätöksiä. Miten saataisiin ihmiset niiden palveluiden pariin, joihin he ovat oikeutettuja? Voisiko kokeilla toimeentulotuen maksamista esimerkiksi kaksi kertaa kuukaudessa? Voisiko tukien alikäyttöä vähentää tekemällä niiden hakemisesta mahdollisimman helppoa?
- **Kuluttajapolitiikka:** Kuinka voidaan kuluttajapolitiikan keinoin ratkaista pikavippeihin ja ylivelkaantumiseen liittyvät haasteet?
- **Digitaalisiin palveluihin kannustaminen:** Koronaepidemia on nostanut digitaaliset palvelut uuteen rooliin. Mitkä ovat ne ajurit, jotka pitävät ihmiset kiinni käyntiasioinnissa? Miten voitaisiin tukea heitä, jotka eivät lähtökohtaisesti halua käyttää digiasioinnin palveluita? Miten voidaan helpottaa digitaalisiin palveluihin siirtymistä?
- **Pandemia:** Koronarokotukset – kuinka saada kansalaiset ottamaan rokotus epäilevässä ilmapiirissä?
- **Ilmastopolitiikka:** Miten ilmastoviestintää voidaan tehdä näyttöpohjaisesti? Miten ilmastoviestejä kannattaa muotoilla, jotta niitä kuunnellaan?

Tässä osiossa opastetaan ja konkretisoidaan käyttäytymistiedon huomioimista päätöksenteossa.

Millaisia vaiheita käyttäytymisen huomioiminen usein vaatii?

Miten asiassa pääsee alkuun?

Osiossa edetään vaihe vaiheelta alun analyttisestä pohdinnasta kohti käyttäytymistiedon kytkentää politiikkatoimiin.

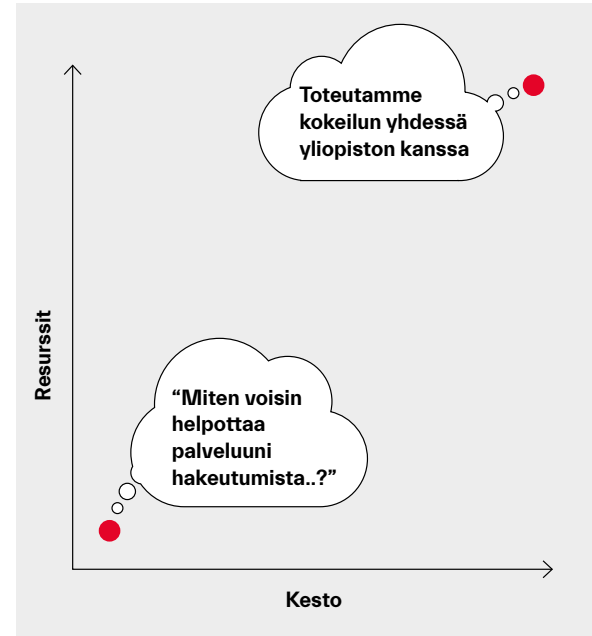
2. Prosessi tutuksi: Käyttäytymisen huomioiminen politiikkatoimien suunnittelussa

Huomioita soveltajalle

Käyttäjätymisen huomioiminen on yksinkertaisimmillaan sitä, että hallintotyössä mietitään enemmän toimien vaikutuspiirissä olevien käyttäytymistä. Käyttäjätymiseen voi kiinnittää huomiota toimintapolitiikan valmistelun ja toimeenpanon kaikissa vaiheissa. **Toivomme, että tämä opas vahvistaa osaltaan käyttäjätymisen huomioimista – on se sitten viiden minuutin tuumaustuokio kesken työpäivän tai jotakin, joka johtaa laajempiin kokeiluihin ja tutkimusyhteistyöhön. Keskeistä on ajatella vastaanottajaa ja suunnata toimintaa siitä näkökulmasta.** Käyttäjätymisen huomioiminen voi vahvistaa politiikkatoimien vaikuttavuutta vahvistamalla niiden ihmislähtöisyyttä.

Seuraavalla sivulla esittelemme lyhyesti mallin, joka kattaa käyttäjätymistä koskevan tiedon hyödyntämisen perusvaiheet.

Mallin pohjaksi on vertailtu kymmeniä erilaisia kansainvälisiä malleja sekä hyödynnetty erityisesti suomalaisesta kontekstista tuotettua tietoa. Mallin erityispiirre on, että sen avulla voi huomioida käyttäjätymistä pienimuotoisesti osana normalityötä tai resurssien salliessa panostaa laajemmin käyttäjätymisen muutokseen. Mallin tarkoituksena on sekä opastaa lukijaa käyttäjätymistiedon hyödyntämiseen että konkretisoida ajatusta käyttäjätymistieteellisen tiedon mahdollisuuksista julkisessa hallinnossa.

Malli käyttäytymisen huomioimiseen politiikkatoimissa

1. Pohdi käyttäytymistä

- Rajaa politiikkakysymys ja ongelma
- Valitse käyttäytymisten joukosta se, jota haluat muuttaa ja aseta tavoite muutokselle
- **a) Analysoi syitä käyttäytymisen takana**
 - Hanki tietoa, esim.
 - Luo katsaus aikaisempaan tutkimustietoon
 - Hanki tietoa toimintamahdollisuuksista käyttäytymiseen vaikuttamiseksi
- **b) Kiteytä muutosteoria**

2. Kytke politiikkatoimiin

- Laadi strategia, joka kuvaa mihin muutokseen pyritään ja minkälaisia keinoja muutokseen pääsemiseksi hyödynnetään
- Tutki, onko kokeilun suorittaminen mahdollista
- Analysoi, toimiiko kokeilusi halutun käyttäytymismuutoksen suhteen. Jos toimii, laajenna kokeiluasi. Jos ei, muokkaa sitä tai korvaa se toisella.

Vaihe 1: Pohdi käyttäytymistä

Rajaa politiikkakysymys ja ongelma

Tavoitteet hallinnon työlle asetetaan poliittisessa prosessissa. Tavoitteiden pilkkominen alatavoitteiksi on normaali osa hallinnon työtä. Kuinka esimerkiksi kansallinen hiilineutraaliuden tavoite tulkitaan maataloussektorilla?

Yleensä tavoitteet pilkotaan konkreettisiin alatavoitteisiin ja muodostetaan strategia niihin pääsemiseksi. **Proessin ensimmäisen vaiheen käynnistää politiikkaongelman rajaus ja sen tarkastelu, liittykö tavoitteeseen tai ratkaistavaan ongelmaan käyttäytymistä**, jolla on keskeistä merkitystä sen esiintymiselle tai ratkaisuille.

Pohdinta voidaan aloittaa yleisellä tasolla, jotta tunnistetaan kuinka käyttäytyminen liittyy ongelmaan. Minkälaiset käyttäytymiset ovat politiikkaongelman takana? Poliittikkakysymystä on tarkasteltava ihmisten näkökulmasta. Mitä erilaista käyttäytymistä esiintyy?

Tämän jälkeen edetään yksityiskohtaisemmalle tasolle. **Politiikkaongelma kannattaa pilkkoa mahdollisimman moneksi käyttäytymiseksi**. Jos halutaan esimerkiksi ottaa työn alle maatalouden ilmastovaikutukset, täytyy pohtia kaikkia erilaisia asioita, joita maataloustuottaja tekee tilallaan aina tuotanto- ja laitepäätöksistä jokapäiväiseen toimintaan. Mitkä näistä toimita ovat merkittäviä ilmastovaikutusten kannalta?

Nimeä käyttäytyminen, jota halutaan muuttaa ja aseta tavoite muutokselle

Seuraavaksi on valittava käyttäytyminen, jota halutaan ryhtyä muuttamaan. Tämän käyttäytymisen tunnistaminen ja rajaaminen on ehdoton edellytys vaikuttavalle toiminnalle, ja samalla jo tunnistamalla mahdollisen ongelmallisen käyttäytymisen päästään pitkälle politiikkatoimien kohdentamisessa.

On hyvä pitää mielessä, että toisinaan politiikkaongelmista yksilöiden käyttäytymiseen puuttumisen sijaan ensisijaista voikin olla vaikuttaminen vaikkapa rakenteisiin, kuten lainsäädäntöön tai resursseihin.

Kun erilaiset käyttäytymiset on tunnistettu, tulee seuraavaksi puntaroida **mihin käyttäytymiseen halutaan eniten vaikuttaa? Mihin puuttumalla voisi saada isoimman vaikutuksen aikaan?**

Käyttäytymisen yhteiskunnallista merkitystä, ilmaantu- vuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia tähän käyttäytymiseen kannattaa pohtia kunkin käyttäytymisen kohdalla ennen kuin tiettyä käyttäytymistä ja siihen vaikuttamista valitaan politiikka- toimien kohteeksi. Pohdinnoissa apuna voi hyödyntää erilaisia kysymyslistoja, joista ohessa esitetty esimerkki löytyy [OECD:n BASIC-työkalupakista](#).

Seuraavaksi on tärkeää nimetä tavoite – minkälaista muutosta käyttäytymisessä halutaan saada aikaan? Tavoitteen tulisi mahdollisimman konkreettinen ja mitattavissa.

Muutostavoitteen hahmottelu heti prosessin alussa on hyödyllistä tiedonhankinnan suuntaamiseksi ja myöhemmin myös erilaisten toimenpiteiden vaikutusten ja toimivuuden arvioimiseksi.

Apukysymyksiä toiminnan kohteeksi otettavan käyttäytymisen valintaan:

- **Merkitsevyys:** Kuinka tärkeää instituutiolle on saada aikaan muutos käyttäytymisessä?
- **Eettisyys:** Onko käyttäytymisellä epäeettisiä seurauksia? Mitä riskejä tai vaikeasti hallittavia seurauksia käyttäytymisen muuttamiseen liittyy?
- **Vaikutus:** Olisiko käyttäytymisen muutoksella suuri yhteiskunnallinen vaikutus?
- **Toteutettavuus:** Onko käyttäytymisen muutos poliittisesti mahdollinen? Onko siihen resursseja? Herättääkö se vastustusta?
- **Datan saatavuus:** Onko tarvittavan datan kerryttäminen toteutettavissa? Onko olemassa mahdollisuus kerätä yksilö- ja ryhmädataa?
- **Esiintymistiheys:** Tapahtuuko tätä käyttäytymistä usein?
- **Potentiaali:** Onko käyttäytymisessä mahdollista saada merkittävää muutosta aikaan?

Lähde: [OECD BASIC Toolkit](#)

Analysoi syitä käyttäytymisen takana

Valittua käyttäytymistä voi analysoida monen viitekehysten kautta. Keskeistä on pysähtyä sellaisten kysymysten ja tiedon äärelle, jotka auttavat vahvistamaan ymmärrystä siitä, mistä käyttäytyminen voisi johtua. Analyysi ei aina edellytä tieteellistä kirjallisuutta tai perusteellista tutkimusta vaan oma pohdinta, havainnot ja kokemukset voivat riittää.

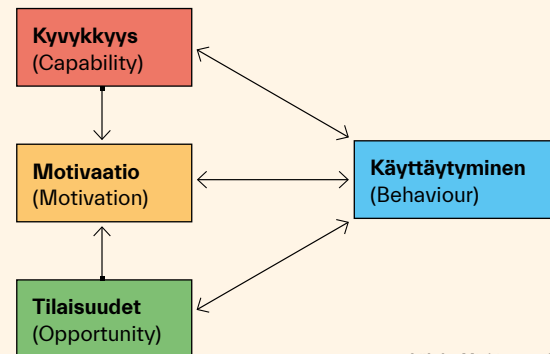
Jo aiemmin esitelty [COM-B-malli](#) on hyvä lähtökohta käyttäytymisen syiden ja vaikutusreittien pohdintaan. Tämä malli on myös käyttäytymisen muutospyräissä sisimpänä kehänä. Malli auttaa ymmärtämään käyttäytymisen taustalla olevia perustason tekijöitä. Yksinkertaisena esimerkkinä: pyörällä ajaminen edellyttää, että ihminen osaa ajaa (C), hänellä on pyörä (O) ja että hän haluaa pyöräillä (M). Sen avulla voidaan pohtia, miksi tietty käyttäytyminen ei toteudu. Puuttuuko kansalaiselta kyvykkyyttä, tilaisuuksia tai motivaatiota suhteessa toivottuun käyttäytymiseen? Mallin avulla voidaan tunnistaa erilaisia reittejä vahvistaa tietynlaista toivottua käyttäytymistä vahvistamalla yksilön kykyjä, tilaisuuksia tai motivaatiota.

Seuraavaksi esittelemme kaksi esimerkkiä COM-B-mallin soveltamisesta käytäntöön Maailman terveysjärjestöltä (WHO).

COM-B auttaa analysoimaan kykyjä, mahdollisuuksia ja motivaatioita käyttäytymisen takana

Onko kohderyhmän jäsenillä riittävä kyvykkyyys (esim. taidot ja tiedot) käyttäytymisen toteuttamiseksi? Tarjoaako ympäristö tilaisuuksia toimia halutulla tavalla (esim. suotuisat sosiaaliset normit, rakennettu ympäristö ja välineet)? Onko kohderyhmä motivoitunut käyttäytymiseen? Tällainen analyysi auttaa pohtimaan tarvittuja toimia käyttäytymisen tukemiseksi. [Ks. myös s. 13.](#)

COM-B -malli

Lähde: Michie ym., 2011

COM-B-malli käytännössä: rokotekäyttäytyminen

WHO:n [TIP Tailoring Immunization Programmes](#) -projektissa kartoitettiin paitsi rokotettavien myös rokottavan henkilöstön rokotuskäyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä COM-B-mallin avulla. Malli valikoitui käyttöön, koska sen avulla on mahdollista tunnistaa laajalti yksilöllisten tekijöiden lisäksi myös laaja joukko

kontekstuaalisia tekijöitä. TIP-ohjelmassa jokainen tunnistettu rokotuskäyttäytymiseen vaikuttava tekijä toimii joko rokottautumisen mahdollistajana tai esteenä. Alla esimerkkejä rokotekäyttäytymiseen vaikuttavien tekijöiden tunnistamista ohjaavista kysymyksistä jaoteltuna COM-B-mallin alle.

COM-B mallin alue		Rokotekäyttäytymiseen vaikuttavat tekijät	Esimerkkejä ohjaavista kysymyksistä vaikuttavien tekijöiden tunnistamiseksi kohderyhmässä
Kyvyt	Yksilön fyysiset & psykologiset kyvyt	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tieto 2. Taidot, usko omiin kykyihin 3. Resilienssi, kestävyys, tahdonvoima, voimavarat 4. Fyysinen kunto, kyky 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Onko heillä käytännön tietoa vastauksista kysymyksiin "kuka, mitä, missä, milloin" rokotteisiin liittyen? 2. Ymmärtävätkö he kieltä, jolla rokotteista viestitään (lukutaito)? 3. Onko heillä tarpeeksi voimavaroja rokottautua esim. köyhyyden, kriisin, vaikeuksien kohdatessa? 4. Onko heillä fyysinen kyvykkyyys varata ja ottaa rokote?
Motivaatio	Yksilön automaattinen & tietoinen, reflektiivinen motivaatio	<ol style="list-style-type: none"> 1. Asenteet, näkemykset, riskiarvio 2. Aikomukset 3. Arvot, uskomukset 4. Emootiot, impulssit, tunteet 5. Luottamus, varmuus 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uskovatko he olevansa riskissä sairastua tautiin, joka on estettävissä rokotteella? 2. Onko heillä aikomus rokottautua täysin vai vain valikoiduilla rokotteilla? 3. Sopivatko heidän uskomuksensa taudeista ja niiden ehkäisystä yhteen rokottautumisen kanssa? 4. Pelkäävätkö tai ovatko he huolissaan rokotteiden turvallisuudesta? 5. Luottavatko he terveystoimittajille?
Tilaisuudet	Fyysinen ympäristö	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pääsy, kohtuuhintaisuus, rokotesaataavuus 2. Helppous, vetovoimaisuus, rokottautumisen hyväksyttävyyys 3. Oikeudet, lainsäädäntö, säädökset 4. Rakenteellinen tehokkuus 5. Tiedon saatavuus 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mikä heidän kokemuksensa on siitä, miten helppoa ja turvallista on matkustaa rokottautumispaikalle? 2. Onko heillä muita velvoitteita rokottautumispaikkojen aukioajoihin? 3. Ovatko rokotepalvelut saatavilla ei-syrjivällä tavalla? 4. Onko tehokkaita soitto- ja muistutusjärjestelmiä olemassa ja käytössä? 5. Onko virallista tietoa rokotteista muokattu eri yleisöille sopivaksi?
	Sosiaalinen ympäristö	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sosiaaliset, kulttuuriset vaatimukset, tuki 2. Sosiaaliset, kulttuuriset vihjeet, normit, arvot 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rohkaisevatko yhteisöjen johtajahahmot (uskonnolliset, poliittiset, sosiaaliset) rokotteiden (jättämättä) ottamiseen? 2. Onko rokottautuminen kiistanalainen asia yhteisössä?

Lähde: Tailoring Immunization Programmes (TIP). Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2019. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

COM-B-malli käytännössä: pandemiaväsymys motivaatiotekijänä

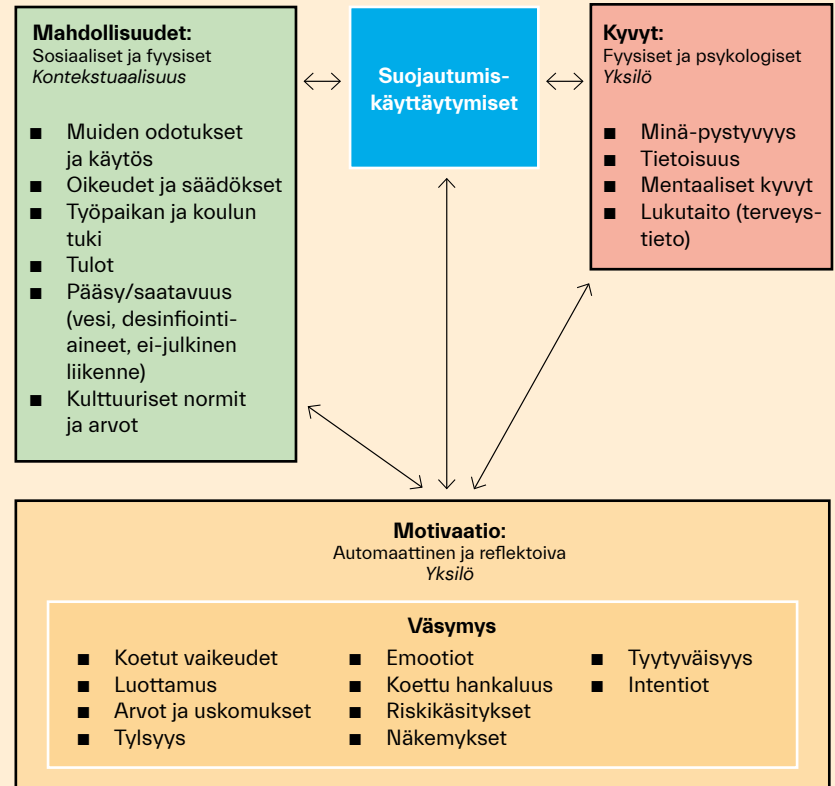
Koronapandemian aikaan on ollut paljon puhetta pandemiaväsymyksestä. WHO käsitteellisti tämän epämotivaatioksi (demotivation) seurata koronasuosituksia (katso kuva).

Epämotivaatio kasvaa vähitellen ajan kuluessa ja siihen vaikuttaa joukko tunteita, kokemuksia ja näkemyksiä. COM-B-mallin käyttö helpotti näiden vaikuttavien tekijöiden tunnistamista, jolloin myös viestintää ja tukea on mahdollista kohdentaa paremmin.

Mallin avulla WHO listasi neljä strategiaa, joilla tukea ihmisten motivaatiota suojautumiskäyttäytymisiä kohtaan:

1. *Ymmärrä ihmisiä.* Kerää ja käytä tietoa sopivista ja toimivista politiikkatoimista, interventioista ja viestintäperiaatteista.
2. *Anna ihmisten elää elämäänsä, mutta vähennä riskejä.* Laajamittaiset rajoitukset eivät välttämättä toimi kaikille pitkällä aikavälillä.
3. *Osallista ihmisiä osaksi ratkaisua.* Etsi tapoja aktivoida ja osallistaa yksilöitä sekä yhteisöjä monipuolisesti.
4. *Ymmärrä ja ota puheeksi ihmisten kokemat vaikeudet ja pandemian kokonaisvaltainen vaikutus heidän elämäänsä.*

Lähde: Pandemic fatigue – reinvigorating the public to prevent COVID-19. Policy framework for supporting pandemic prevention and management. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2020.

Kuva. Suojautumiskäyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä (WHO Regional Office for Europe, 2020)

Hanki tietoa, esimerkiksi luo katsaus aikaisempaan tietoon

Oman ideoinnin lisäksi kannattaa aina mahdollisuuksien rajoissa luoda katsaus siihen, mitä aiheesta tiedetään tutkimuskirjallisuudessa. Tutkimuskirjallisuuteen perehtyminen edellyttää tietysti vaivannäköä, mutta samalla se voi auttaa ankkuroimaan omaa toimintaa tietoon. Tutkimustiedon tiivistäminen sen hyödyntämiseksi voi olla haastavaa tutkijoillekin. Usein onkin hyödyllistä mahdollisuuksien mukaan olla vuorovaikutuksessa tutkimusyhenteisön kanssa. Erilaisia tapoja tämän toteuttamiseen esittelemme seuraavassa luvussa. Keskeistä on, että vuoropuhelu tutkijoiden kanssa voi olla lyhytkestoista tai pitkäkestoista riippuen käsiteltävästä kysymyksestä. Näin esimerkiksi lyhyet tutkijakonsultaatiot saattavat olla hyödyllisiä aiheeseen perehtymiseksi ja tietyn tutkimuskentän perustuntemuksen saamiseksi. Joskus on tarpeen jopa käynnistää uutta tutkimusta aiheen valaisemiseksi.

Kiteytä muutosteoria

Tähän saakka on siis tunnistettu käyttäytyminen, johon halutaan vaikuttaa, pohdittu syitä sen takana ja mahdollisia reittejä halutun käyttäytymisen vahvistamiseksi. Seuraavaksi kytketään käyttäytymisen vaikuttamisen keinot mukaan ja kiteytetään kokonaisuus muutosteoriaksi. Vaikuttamisen keinot sovitetaan edeltävään analyysiin ei-toivotun käyttäytymisen syistä tai toivotun käyttäytymisen esteistä. Muutosteoria kuvaa suunnitellun

vaikuttamistoimen osatekijät ja näiden oletetut syy-seuraussuhteet, muutoksen reitit tai mekanismit.

On huomionarvoista, että **kaikissa vaikuttamistoimenpiteissä on olemassa jokin teoria, miten interventio tai politiikkatoimi aiheuttaa toivotut vaikutukset**. Usein näitä oletuksia muutoksen logiikasta ei kuitenkaan mietitä julkilausutusti.

Ajatellaanko toimenpiteen vaikuttavan tiedon, taitojen, motivaation ja/tai ympäristön mahdollisuuksien lisäämisen kautta? Nämä tekijät voivat myös edistää toinen toisiaan: esimerkiksi ympäristön mahdollisuuksien lisääminen voi aiheuttaa myös motivaation lisääntymistä.

Jotta toimenpidettä voi arvioida kriittisesti etu- ja jälkikäteän, on hyödyllistä läpinäkyvästi julkilausua oletukset siitä, millaiset tekijät valittuun käyttäytymiseen vaikuttavat ja millaisilla keinoilla kyseisiin tekijöihin pyritään vaikuttamaan. Tässä yhteydessä tulee myös pohtia toimien mahdollisia ei-tarkoitettuja seurauksia.

Pyrkimys raskaana olevien tupakoinnin vähentämiseen shokeeraavaa kampanjakuvastoa käyttämällä saattaa sisältää taustaoletuksen emotionaalisen pelkoreaktion riittävydestä tupakoinnin lopettamiseksi. Pelkoa herättävä kuvasto vaatii kuitenkin toimiakseen – ja vastareaktion välttämiseksi – tiettyjä reunaehtoja. Tutkimuksen mukaan pelottelustrategia vaatii toimiakseen myös sitä, että kohderyhmällä on riittävät taidot ja tukea kohdeikäytytymiseen, eli tässä tapauksessa tupakoinnin lopettamiseen. Reunaehtoien puute muutoksen logiikassa tuleeikin paremmin näkyväksi oletetun muutosprosessin selväksi tekemisen myötä.

Esimerkki toimenpiteiden käyttäytymismuutoksen logiikan (muutosteorian) jälkikäteisanalyysistä

Politiikka-asiakirjojen ja interventioiden piileviä muutosteorioita voi analysoida myös jälkikäteen ja siten havaita mahdollisia hyödyntämättä jätettyjä vaikuttamiskeinoja. **Esimerkiksi työpaikka-terveyden edistämistä ohjaavissa policy-tason asiakirjoissa (mm. Valtion ravitsemusneuvottelukunnan ravitsemussuositukset, Kansallinen lihavuusohjelma, Hyvä työterveyshuoltokäytäntö) esiintyi useita piileviä oletuksia käyttäytymiseen vaikuttamisen ja muutoksen logiikasta.** Näitä kartoitti Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittama Promo@Work-projekti käyttäytymismuutospöyrän (Behaviour Change Wheel), TDF:n valossa (ks. s. 12–13) ja käyttäytymismuutostekniikkaluokitukseen valossa.

Asiakirjoissa esiintyneet toimenpidesuositukset kohdistuivat pääosin yksilöön (44 %) ja fyysiseen ympäristöön (46 %). Sosiaalisen ympäristön osuus oli vain 10 %, vaikka tutkimusten mukaan nimenomaan sosiaaliseen ympäristöön (mm. epäviralliset normit, kollegat työpaikalla) kohdistuvat keinot ovat voimallinen keino muuttaa käyttäytymistä. Fyysisen aktiivisuuden osalta suositeltiin enemmän ympäristön muokkaamista ja palveluja, ravitsemuksen osalta tiedotusta ja koulutusta, jonkin verran joukkoruokailussa terveellisten vaihtoehtojen esillepanoa.

Toimenpidesuosituksissa uskottiin vahvasti siihen, että tieto muuttaa käyttäytymistä. Tiedon jakaminen ja ympäristön muuttaminen korostuivat, vaikka ne eivät yksin riittävästi terveellisten elintapojen omaksumiseen. Tunteiden, optimismin, tavoitteiden asettamisen ja toiminnan suunnittelun osuus on pieni, vaikka ne voisivat tehostaa vaikuttamista. Sosiaalinen tuki rajoittui pääosin terveydenhuollon ammattilaisilta saatuun tukeen. Ammattiroolin ja ammatillisen identiteetin hyödyntäminen puuttuu kokonaan, vaikka se on tärkeä terveyden edistämisen keino työpaikoilla. **Käyttäytymistieteellinen jälkikäteisanalyysi osoitti, että muutokseen ohjaamismahdollisuuksia olisi enemmän kuin mitä on käytetty.**

On mahdollista, että käyttämättä jätettyjen mahdollisuuksien hyödyntäminen parantaisi toimenpidesuositusten toimeenpanoa (implementointia) ja siten vaikuttavuutta.

Lähde: Seppälä, T., Hankonen, N., Korhokangas, E., & Ruusuvaara, J. (2017). National policies for the promotion of physical activity and healthy nutrition in the workplace context: a Behaviour Change Wheel guided content analysis of policy papers in Finland. BMC Public Health, 18(1), 87. <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-017-4574-3>

Vaihe 2: Kytke politiikkatoimiin

Laadi strategia

Minkälaisin politiikkatoimiin käyttäytymiseen aiotaan vaikuttaa? Minkälaiset politiikkatoimet ovat tukemassa valikoituja toimenpiteitä, joilla käyttäytymiseen vaikutetaan? Kuka tekee, mitä ja milloin?

Toisessa vaiheessa edellä työstetty muutosteoria kytketään politiikkatoimien kontekstiin ja kirkastetaan strategia, joilla tavoiteltuja muutoksia pyritään saamaan aikaan. Tavoiteltu käyttäytymisen muutos kytketään valikoituihin politiikkatoimiin ja tehdään suunnitelma politiikkatoimen konkreettisesta toteutuksesta. Samalla puntaroidaan vielä suunnitelman toteutettavuutta.

Strategian suunnittelussa aloitetaan tunnistamalla politiikkatoimet, joiden avulla tavoitteisiin halutaan päästä. **Käyttäytymisen muutospyörän uloimmalla tasolla on esitetty vaihtoehtoja toimille politiikkatoimien tasolla.** Keinoja ovat muun muassa verotus, lainsäädäntö ja sääntely. Nämä ovatkin usein tehokkaita ja selkeästi toteutettavia keinoja.

Veroihin, pakkoihin ja taloudellisiin kannustimiin perustuvis- sa keinoissa voi myös hyödyntää käyttäytymistietoa. Esimerkiksi taloudellisista kannustimista viestiminen voidaan muotoilla useilla eri tavoilla.

Toisaalta valikoimassa on myös niin kutsuttuja pehmeämpiä ohjauskeinoja, kuten fyysisen ja sosiaalisen ympäristön suunnittelu, kouluttaminen ja palveluiden tarjoaminen.

Osana strategiaa on pohdittava myös sitä käytännön ympäristöä, johon toimenpidettä on suunniteltu, toimenpiteen kohde-ryhmiä, olosuhteita, toimeenpanijoita ja ajoitusta. Rajoittavatko tai mahdollistavatko nämä toimintakontekstiin liittyvät seikat joitakin politiikkatoimia erityisesti?

Osana käyttäytymiseen vaikuttamisen strategiaa ja keinojen määrittelyä tehdään myös arvio siitä, kuinka vaikuttavia, eettisiä ja tasapuolisia valikoidut keinot ovat. Käyttäytymistietoa tulee hyödyntää eettisesti hyväksyttävästi ja laillisesti.

Apuna toimien suunnittelussa, sisältöjen valinnassa ja toimeenpanon suunnittelussa voi hyödyntää käyttäytymisen muutospyörän kehittäjien käyttämää **APEASE-kriteeristöä**. Se ohjaa pohtimaan suunniteltuja toimia eri näkökulmista, joiden avulla voidaan valita paitsi käytännöllisesti parhaat ja toteutettavimmat toimet, myös varmistua niiden turvallisuudesta ja tasapuolisuudesta.

Lisäksi virkahenkilöiden työssä on huomioitava erityisesti suunnitteilla olevien toimenpiteiden juridiset rajat.

APEASE -kriteeristö auttaa arvioimaan valittavia vaikuttamismuotoja

Pohdi, onko suunnitteilla oleva vaikuttamismuoto

- hyväksyttävä (Acceptability)
- käytännössä toteutettavissa (Practicability)
- vaikuttava (Effectiveness)
- kustannustehokas (Affordability)
- ovatko sen sivuvaikutukset pääosin myönteisiä (Side-effects and safety)
- ei-eriarvoistava eri väestöryhmissä (Equity)?

Michie et al., 2014

Suorita kokeilu

Käyttäytymisen muutos tosielämän konteksteissa ei tapahdu aina suoraviivaisesti tai ennakoidulla tavalla. Interventioita tai politiikkatoimia, jotka läpäisevät ennakoarvion on järkevää kokeilla ennen niiden laajempaa käyttöönottoa.

Valittuja vaikuttamiskeinoja kannattaa kokeilla, jotta voidaan oppia sen toimivuudesta käytännössä. Vasta käytännössä nähdään, toimivatko valikoidut toimenpiteet aiotulla tavalla, onko niillä toivottuja vaikutuksia tai ei-toivottuja vaikutuksia, ja onko toimenpiteitä syytä vielä kehittää. Kokeilut ovat osa vaikuttavien politiikkatoimien muotoilua.

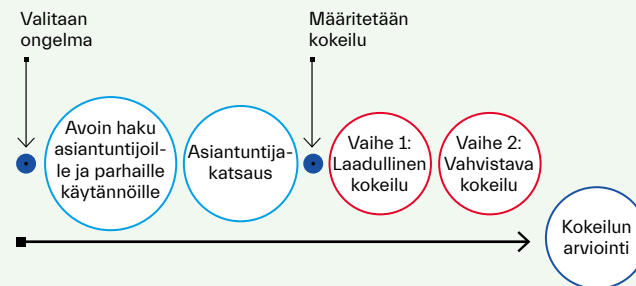
Kokeiluja voi tehdä monella tavalla lähtien kevyistä iteratiivisista kokeiluista, joissa ideoita testataan laadullisesti pienellä ihmismäärällä aina satunnaistettuihin kenttäkokeisiin. Poliitiikan toimeenpanossa tulee huomioida luonnollisten kokeiluaselmien tai niitä mukailevien asetelmien syntyminen, joka mahdollistaa tieteellisen jälkiarvioinnin. Käytettäviä keinoja kannattaa arvioida kokeilujen kautta, vaikka itse keinojen syntyprosessia ei olisi tehty tieteellisesti.

Kokeilla kannattaa myös silloin, kun otetaan käyttöön jo aiemmin tai toisaalla hyödynnettyjä toimintatapoja. Yhteiskunnat ovat kompleksisia järjestelmiä, jotka koostuvat toimintaansa jatkuvasti muuttavista yksilöistä. Vaikuttamiskeino, joka toimii muualla, ei välttämättä toimikaan täällä. Samoin se, mikä on toiminut joskus aiemmin, ei välttämättä enää toimi samalla tavalla.

Tieteelliseltä näkökannalta käyttäytymistiedon kokeilemisen kohdalla ideaalina yleensä pidetään satunnaistettuja kenttäkokeita. Niissä osallistujat jaetaan satunnaisesti koe- ja kontrolliryhmään: koeryhmä kokee vaikuttamiskeinon, kontrolliryhmä ei. Satunnaistaminen voi aiheuttaa juridisia haasteita. Usein koeasetelma voidaan toteuttaa osana politiikkatoimen toimeenpanoa. Kokeilun jälkeen tarkastellaan eroja ryhmien välillä valitussa lopputuloksessa. Satunnaistaminen mahdollistaa sen, että mahdollista eroa ryhmien välillä ei aiheuta esimerkiksi erot ihmisten ominaisuuksissa, vaan ainoastaan vaikuttamiskeino. Perustulokokeilu on viimeaikainen esimerkki satunnaistetusta kenttäkokeesta. Kokeilussa voi tutkia eroja paitsi lopputuloksessa, myös muutoksen prosesseissa: Toimiko muutosteoria odotetusti? Mikä selittää onnistumisen tai epäonnistumisen?

Samalla kokeilujen hyödyntäminen liittyy Suomessakin käytävään laajaan keskusteluun politiikkatoimien arvioinnista. Satunnaistettujen kenttäkokeiden etuna pidetään sitä, että ne mahdollistavat syy-seurauspäätelyn: jos toteutamme vaikuttamiskeinon x, tapahtuuko muutos y? Ja jos tapahtuu, kuinka paljon muutosta on? Vastaukset tämän kaltaisiin kysymyksiin ovat päätöksenteon näkökulmasta merkittäviä. Ei olekaan ihme, että keskustelu kenttäkokeista ja kokeilukulttuurista on ollut keskiössä viimeiset kymmenen vuotta näyttöpohjaisesta päätöksenteosta puhuttaessa. Kuitenkin syy-seurausketjut saattavat muuttua suurestikin, eikä kerran todettu välttämättä pysy totena. Toimenpiteisiin tulee sisällyttää tapa havainnoida mahdollisia muutoksia. Kokeiluja valikoitujen keinojen toimivuudesta käyttäytymisen muuttamiseen voidaan kuitenkin toteuttaa myös huomattavasti pienemmässä mittakaavassa. **Suosittelimme idean testaamista käytännössä tavalla tai toisella.** Ideoita kokeilujen toteuttamiseen yhteistyössä tutkimusyhteisön kanssa voi poimia seuraavasta luvusta.

Design for government (DfG) – kokeilujen avulla parempia politiikkatoimia

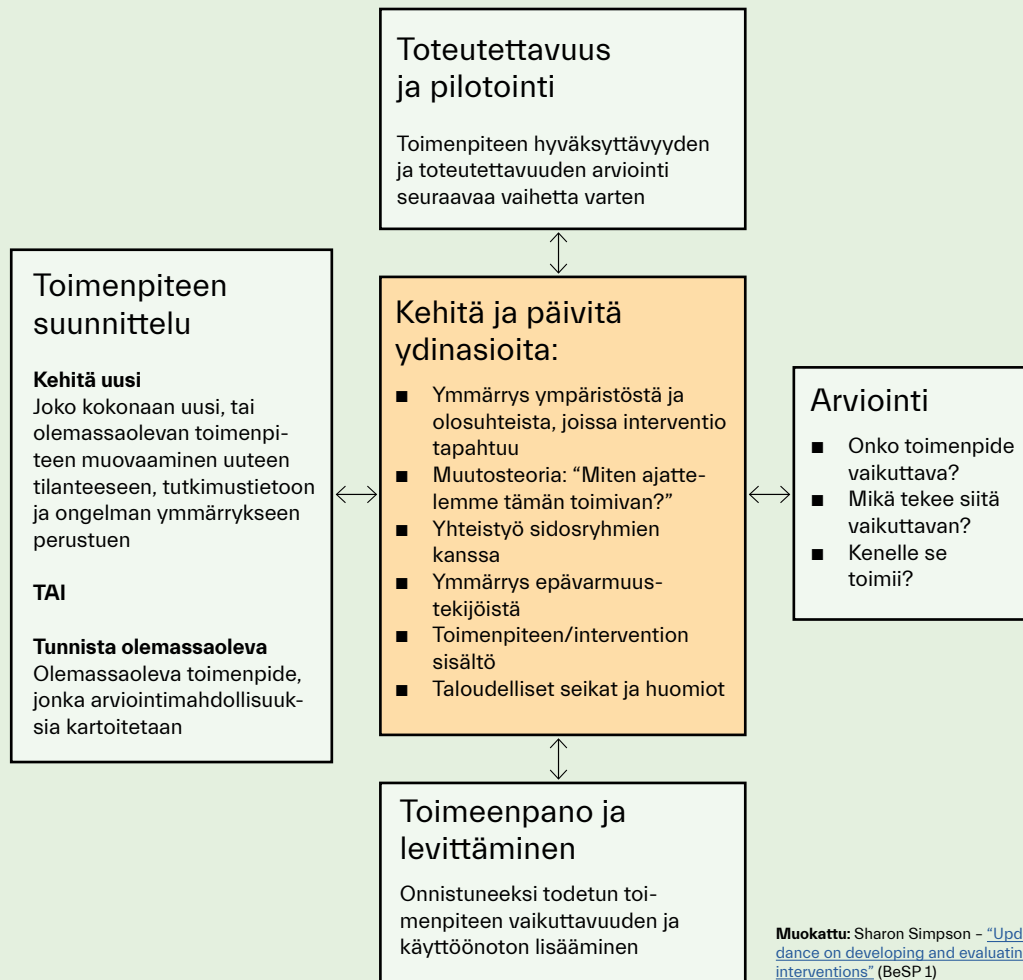
DfG on esimerkki prosessista, jossa ideaa kokeillaan monella tasolla. Laadullisessa vaiheessa ideaa altistetaan pienelle joukolle kysyen heidän mielipiteitään ja havainnoiden miten idea toimii. Mikäli se toimii ensimmäisessä vaiheessa, kokeilu jatkokehitetään satunnaistetuksi kenttäkokeeksi, jonka pohjalta tehdään lopulta johtopäätökset idean toimivuudesta.

Lähde: Annala M., Kaskinen T., Lee S., Leppänen J., Mattila K., Neuvonen A., Nuutinen J., Saarikoski E., Tarvainen A. (2015). Design for Government: Human-centric governance through experiments. Helsinki: Demos Helsinki.

Käyttäytymistiedon hyödyntämisen eri vaiheet

Käyttäytymistietoa voi hyödyntää monissa eri vaiheissa, joita vaikuttamistoimenpiteiden ("interventio") suunnitteluun ja toteutukseen liittyy.

Inhimillisen maailman muuntuvuuden vuoksi toimenpiteitä suunniteltaessa olisi suotavaa, ettei prosessi kulkisi vääjäämättä kehittämisvaiheesta pilotointiin, arviointiin ja laajalle levittämiseen. Parhaassa tapauksessa kussakin vaiheessa saadun tiedon peilaaminen keskikohdan ydinasioihin sallisi joustavaa peruuttamista tai palaamista lähtöruutuun.

Muokattu: Sharon Simpson - ["Updated guidance on developing and evaluating complex interventions"](#) (BeSP 1)

Analysoi, toimiiko kokeilusi ja laajenna sitä tai uudista strategia

Kokeilemalla saadaan lisätietoa siitä, kuinka laadittu strategia voisi toimia halutun käyttäytymismuutoksen suhteen. Kokeilun jälkeen on aika tehdä johtopäätöksiä siitä, ovatko tulokset riittävän lupaavia keskeisiltä osin. On hyvä arvioida kokeilun jälkeen valikoituja keinoja erilaisista näkökulmista, muun muassa niiden toimivuutta, hyväksyttävyyttä, vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta.

Jos kokeilu on sujunut lupaavasti ja valitut keinot tietyn käyttäytymisen vahvistamiseen tuntuvat soveltuvan kohderyhmään, voidaan politiikkatoimi laajentaa koskemaan suurempaa joukkoa tai useampia alkuperäisen kokeilun kokoa vastaavia ryhmiä. On kuitenkin välttämätöntä toteuttaa skaalaus sen etenemistä havainnoiden ja toimeenpanoa tukien.

On tavallista, että kontekstilla on merkitystä ja asiat, jotka toimivat tietyssä paikassa tiettyyn aikaan eivät toimi samalla tavalla toisessa paikassa. Mikäli laajemmassa ryhmässä tulokset näyttävätkin erilaisina, on keinovalikoimaa tarpeen yhä hioa.

Jos kokeilun tulokset eivät ole riittävän hyviä, on mietittävä voidaanko kokeilua muokata vai onko järkevintä suoraan korvata valikoidut keinot toisilla tai palata prosessin ensimmäiseen vaiheeseen pohtimaan käyttäytymisen syitä ja vaikuttamisen reittejä.

GABRIELLA CLARE MARINO / UNSPLASH

Tässä osiossa esittelemme erilaisia toimintamalleja, jotka pyrkivät käyttäytymistiedon parempaan hyödyntämiseen Suomessa ja kansainvälisesti.

Millaisia enemmän tai vähemmän institutionalisoituneita toimintamalleja on jo olemassa käyttäytymistiedon hyödyntämiseen?

3. Näin se onnistuu: Toimintamalleja käyttäytymistieteen ja politiikan vuoropuheluun

Kohti käyttäytymistiedon parempaa hyödyntämistä

Useat EU-maat ovat alkaneet hyödyntämään käyttäytymistieteellistä tietoa systemaattisesti joko ulkoisten toimijoiden tai sisäisten käytäntöjen avulla. Suomessa kyse on viime aikoihin saakka ollut laajemmin tietopohjaisen päätöksenteon vahvistamisesta ilman selkeää käyttäytymistieteellistä fokusta. Käyttäytymistieteellisen neuvonantoryhmän nimeäminen syksyllä 2020 koronakriisin hoitoon hallinnon tueksi on kuitenkin esimerkki tällaisesta käyttäytymistieteelliseen tietoon fokusoidusta toimintamallista.

Tässä osiossa esittelemme erilaisia toimintamalleja ja menetelmiä, joiden avulla tutkimuksen ja hallinnon vuorovaikutusta käyttäytymistä koskevissa kysymyksissä voidaan vahvistaa ja päätöksenteon tietopohjaa tältä osin parantaa. Näitä toimintamalleja voidaan hyödyntää ja soveltaa eri vaiheissa politiikkaprosessia ongelman rajaamisesta kokeilujen toteuttamiseen.

Vuorovaikutus tutkijayhteisön kanssa on hallinnon näkökulmasta arvokasta kokonaiskuvan saamiseksi käsillä olevasta kysymyksestä ja sen ratkaisuvaihtoehdoista epävarmuuksineen ja kompleksisuuksineen. Päätöksenteon tehtävä on ymmärtää kokonaisuuksia ja tehdä valintoja parhaista toiminnan vaihtoehdoista.

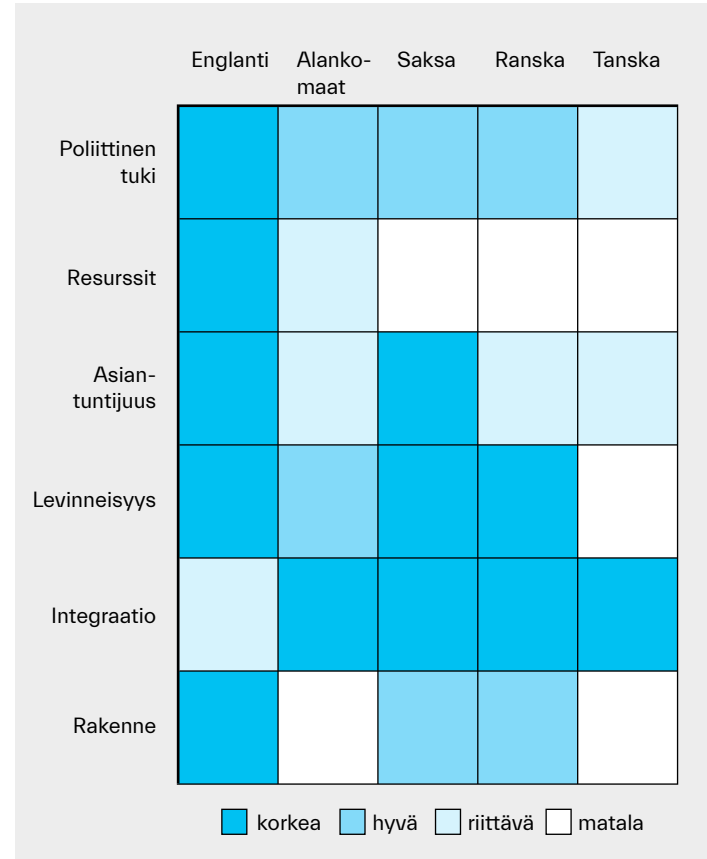
Tutkijoiden ja hallinnon väliselle vuorovaikutukselle on tarvetta myös laajemmin. Esimerkiksi politiikkatoimia voidaan muotoilla vuorovaikutuksessa tiedeyhteisön kanssa kokeilujen avulla. Tällöin kokeilu samalla synnyttää uutta tietoa, jota voidaan hyödyntää sekä tieteen että politiikkatoimien muotoilun näkökulmasta.

Käyttätymistiedon hyödyntäminen Euroopassa

Kansainvälisiä toimintamalleja vertaillen on käynyt ilmi, että käyttätymistieteellisen tiedon hyödyntämisen vaikuttavuus vaatii institutionalisoitumista, aikaa ja resursseja. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että **pitkäjänteinen työ tiedon hyödyntämisessä on eduksi.**

Viereisessä taulukossa kuvataan käyttätymistieteellisen tiedon hyödyntämisen ja vaikuttavuuden tilaa eri maissa eri näkökulmista.

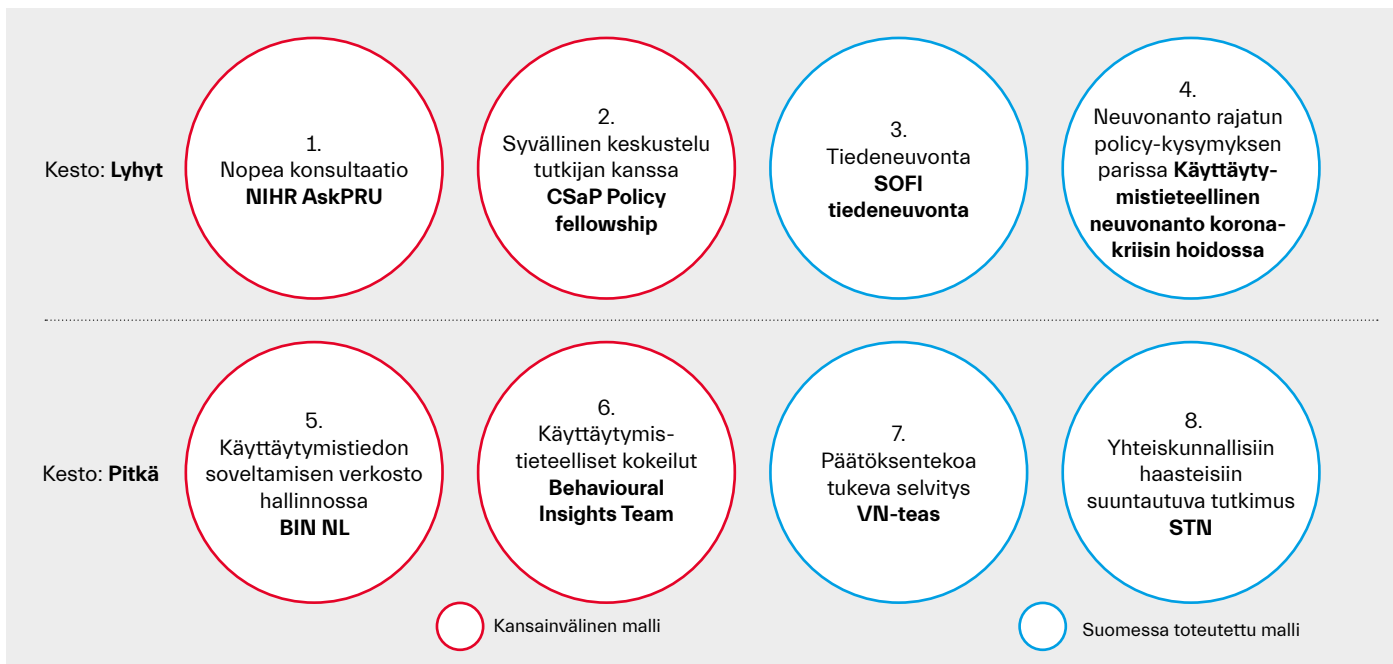
Tiedon ja päätöksenteon vuorovaikutukseen **institutionaaliset ratkaisut ovat parhaita, mutta eivät aina mahdollisia.** Jos käytettävissä olevat taloudelliset ja ajalliset resurssit ovat niukat, vuorovaikutukselle joudutaan etsimään **rajatumpia ja kevyemmin toteutettavia keinoja.**

Kuva. Viisi eurooppalaista maata [PRECIS-viitekehyksessä](#) (engl.), s.34.

Toimintamalleja käyttäytymistiedon hyödyntämiseen

Seuraavassa esittelemme tiiviisti valikoiman erilaisia suomalaisia ja kansainvälisiä malleja käyttäytymistieteellisen tiedon hyödyntämiseen. Mallien tarkoitus on luoda ymmärrystä kestoiltaan ja resursseiltaan erilaisista vaihtoehdoista tuoda käyttäytymistieteitä osaksi toimenpiteiden muotoilua ja vahvistaa tätä kautta virkakenkilöiden kykyä muodostaa toimia, joissa käyttäytymistieteitä on tietoisesti hyödynnetty.

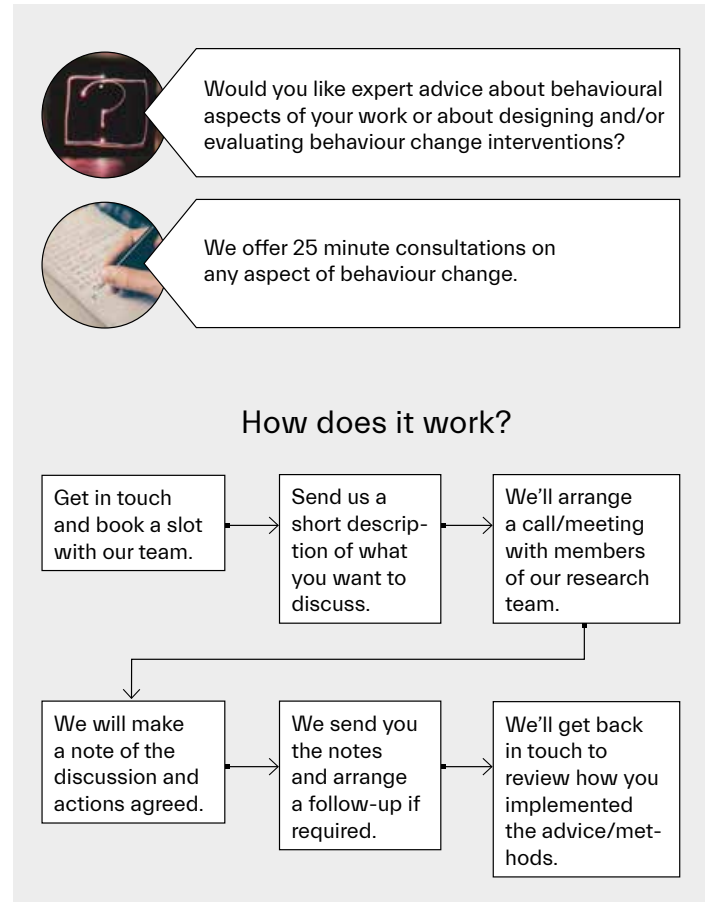

Käyttäytymis- tieteet hallinnossa ja päätöksenteossa 1/4

1. Nopea konsultaatioapu käyttäytymistieteilijältä – [NIHR Policy Research Unit \(PRU\) in Behavioural Science ja AskPRU](#)

Newcastlen yliopiston käyttäytymistieteen yksikkö perustettiin 2019. Se tuo yhteen tutkijoita monilta eri tieteenaloilta ja monista eri taustoista tukemaan päättäjiä politiikan suunnittelussa, kehittämisessä, arvioinnissa ja toteuttamisessa. Yliopiston kehittämän [AskPRU](#) -palvelun avulla eri päätöksentekijät voivat ottaa yhteyttä PRU:hun saadakseen käyttäytymistieteelliseen tietoon perustuvan 25 minuutin kestoisen konsultaation työnsä tueksi. Lisäksi PRU tarjoaa neuvontaa käyttäytymisen muutoksen interventioiden suunnitteluun tai arviointiin.

Kesto: **Lyhyt**

Kuva. AskPRU -palvelun prosessikuvaus

Käyttätymistieteet hallinnossa ja päätöksenteossa 2/4

2. Syvällinen keskustelu tutkijan kanssa – [CSaP Policy Fellowship](#)

Cambridgen yliopistossa on kehitetty poliittisen neuvonannon tueksi fellowship-malli, jossa brittiläisille poliitikoille ja korkeille virkamiehille tarjotaan mahdollisuus keskustella työlleen tärkeistä kysymyksistä syvällisesti Cambridgen tutkijan kanssa.

Kesto: **Lyhyt**

3. Tiedeneuvonta – [Tiedeneuvonta SOFI](#)

SOFI on neljän tiedeakatemian toteuttama tiedeneuvonnan kehittämishanke, jossa pilotoidaan erilaisia toimintamalleja tutkijoiden ja päätöksentekijöiden vuorovaikutuksen parantamiseksi. Esimerkkinä kokeilusta on tutkijasparraukset, joissa tieteen nopean toiminnan joukot tarjoavat asiantuntijatukea säädösvalmisteluun tai ministeriötyöhön.

Kesto: **Lyhyt**

Käyttäytymis- tieteet hallinnossa ja päätöksenteossa 3/4

4. Valtioneuvoston kokeiluhanke: [Käyttäytymistieteellinen neuvonanto koronakriisin hoidossa](#)

Käyttäytymistieteellinen neuvonanto -kokeiluhankkeen työryhmä edustaa monialaista käyttäytymistieteellistä osaamista, kuten sosiaalipsykologiaa, psykologiaa, käyttäytymisen muutoksen tutkimusta, käyttäytymistaloustiedettä ja terveystaloustiedettä. Työryhmä muun muassa arvioi hallituksen asettamien toimenpiteiden käyttäytymisvaikutuksia ja tarjoaa neuvonantoa viestinnällisestä näkökulmasta.

Kesto: **Lyhyt**

5. Käyttäytymistiedon soveltamisen verkosto hallinnossa - [The Behavioural Insights Network \(BIN NL\)](#)

BIN NL on yhteistyöverkosto kaikkien Alankomaiden ministeriöiden välillä. Jokaisessa ministeriössä on verkoston pysyvä yhteyshenkilö. BIN NL:n rooli on tukea ja ohjata käyttäytymistieteellisen tiedon soveltamista politiikkaan, täytäntöönpanoon, valvontaan ja viestintään.

Kesto: **Pitkä**

Käyttäytymis- tieteet hallinnossa ja päätöksenteossa 4/4

6. Käyttäytymistieteelliset kokeilut - [Behavioural Insights Team \(BIT\)](#)

BIT on Iso-Britanniassa pääministerin kanslian alaisuuteen vuonna 2010 perustettu yksikkö, joka tunnetaan myös “tuupausyksikkönä”. Lempinimi viittaa yksikölle läheiseen tapaan hyödyntää käyttäytymistieteitä pienten käyttäytymistä ohjaavien ympäristökijöiden, “tuuppausten”, muotoiluun. BIT tuottaa soveltaa käyttäytymistieteellistä tietoa sekä päätöksenteon tueksi, julkisten palveluiden parantamiseksi että yhteiskunnan laajempaan käyttöön. Palveluihin kuuluu esimerkiksi interventioiden suunnittelua ja testausta, joiden aihepiirit sijoittuvat laajasti eri hallinnon alueille.

Kesto: **Pitkä**

7. Yhteiskunnallisiin haasteisiin suuntautuva tutkimus - [Strategisen tutkimuksen neuvosto \(STN\)](#)

STN rahoittaman korkeatasoisen tutkimuksen avulla etsitään konkreettisia ratkaisuja suuriin ja monitieteistä otetta vaativiin haasteisiin. Rahoitukselle on määritelty tietynlaisia ehtoja esimerkiksi konsortiorakenteen ja sukupuolijakauman suhteen.

Kesto: **Pitkä**

8. Päätöksentekoa tukeva selvitys - [Vn-TEas](#)

Valtioneuvoston kanslian koordinoimalla selvitys- ja tutkimustoiminnalla tuotetaan tietoa päätöksenteon, tiedolla johtamisen ja toimintakäytäntöjen tueksi. Tutkimuslaitos kytkee tiedon tuottajat hallituksen valitsemille painopistealueille.

Kesto: **Pitkä**

Lisätietoa ja lähteitä

Annala M., Kaskinen T., Lee S., Leppänen J., Mattila K., Neuvonen A., Nuutinen J., Saarikoski E., Tarvainen A. (2015). Design for Government: Human-centric governance through experiments. Helsinki: Demos Helsinki.

Banerjee, A., Breza, E., Chandrasekhar, A., Golub, B., (2018) When Less is More: Experimental Evidence on Information Delivery During India's Democratization. w24679. National Bureau of Economic Research. doi: 10.3386/w24679.

Bicchieri, C., Weber, E., Costantino, S., & Kraft-Todd, G., Vogt, S., Shell-Duncan, B. (2020) Shifting Social Norms to Mitigate Climate Change in the Anthropocene: A Review and Practical Guide. Psychological Science in the Public Interest.

Hankonen, N. (2017) 'Käyttätymistieteen mukainen vai siihen perustuva vaikuttaminen - mitä väliä? Blogikirjoitus., <https://blogs.helsinki.fi/nhankone/2017/09/15/kayttaytymistieteen-mukainen-vai-siihen-perustuva-vai-kuttaminen-mita-valia>

Hankonen, N., Absetz, P., & Martela, F. (2020). Miten saada ihmiset noudattamaan epidemian leviämisen estämiseen liittyviä suosituksia? Käyttätymistieteiden anti. Psykologia. https://www.researchgate.net/publication/343377045_Miten_saada_ihmiset_noudattamaan_epidemian_leviamisen_estamiseen_liittyvia_suosituksia_Kayttaytymistieteiden_anti

Hankonen, N. & Renko, E. (2019) Psykologia ratkaisemassa maailman hankalia ongelmia. Futura. Saatavilla: https://www.researchgate.net/publication/335883854_Psykologia_ratkaisemassa_maaailman_hankalia_ongelmia

Heikkilä, M. (2020) 'Finland taps social media influencers during coronavirus crisis', POLITICO, 3. maaliskuuta. Saatavilla: <https://www.politico.eu/article/finland-taps-influencers-as-critical-actors-amid-coronavirus-pandemic>

Kuhfuss, L., Preget, R., Thoyer, S., Hanley, N. (2016) Nudges, Social Norms and Permanence in Agri-Environmental Schemes. Land Economics, (92)4, 641-655.

Linnansaari, A., & Hankonen, N. (2019). Miten terveyskäyttäytymiseen voidaan vaikuttaa?: Interventioiden suunnittelun ja arvioinnin pääpiirteitä. In S. Sinikallio (Toim.), Terveyden psykologia (s. 89-134). PS-kustannus.

Michie, S., Atkins, L., & West, R. (2014). The Behaviour Change Wheel: A Guide to Designing Interventions. Silverback Publishing.

Michie, S., van Stralen, M. M., & West, R. (2011) 'The behaviour change wheel: A new method for characterising and designing behaviour change interventions', Implementation Science, 6(1). doi: 10.1186/1748-5908-6-42.

Oinas-Kukkonen, H., & Harjuma, M. (2009). Persuasive Systems Design: Key Issues, Process Model, and System Features. Communications of the Association for Information Systems, 24(1). <https://doi.org/10.17705/1CAIS.02428>

OECD: Tools and ethics for applied behavioural insights - The Basic Toolkit. <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/BASIC-Toolkit-web.pdf>

Sousa, Joana., Ciriolo, E., Almeida, S., Troussard, X (2016) Behavioural insights applied to policy: European Report. EUR 27726 EN; doi:10.2760/903938

UKK-instituutti (2020). Käyttätymisen muutospyörä. <https://ukkinstituutti.fi/elintapaohjaus/edistamismallit/kayttaytymisen-muutospyora/>